

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2024 30 stp

Fakultet for landskap og samfunn

Klimastyring i mellomstore kommuner

- En komparativ casestudie av Voss og Hammerfest kommune

Anja Ebeltoft Pedersen

By- og regionplanlegging

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på mine fem år med akademiske studier. Det har vært en spennende reise fra mine tre år med samfunnsplanlegging og kulturforståelse i Tromsø til mine to år med by- og regionplanlegging i Ås. Jeg står nå klar til å ta fatt på nye utfordringer innen planlegging i nord.

Jeg ønsker å takke informantene som stilte opp til intervju.

En spesiell takk rekkes til veilederen min Gro Sandkjær Hanssen. Takk for all hjelp og gode tilbakemeldinger. Det har vært spennende og lærerikt å diskutere planleggingsfeltet med deg.

Jeg vil også rette en takk til mine medstudenter Elle og Kamilla for gode faglige og ikke så faglige samtaler gjennom studieårene.

En takk må også rettet til min samboer som har venta tålmodig på at utdanningen skal bli ferdig. Endelig!

Til slutt ønsker jeg å rette en stor takk til min kjære mamma og pappa for all støtte og hjelp gjennom studieårene.

Anja Ebeltoft Pedersen

Hammerfest 12. mai 2024

Sammendrag

Kommunene har fått en stadig viktigere rolle i kampen mot klimaendringer gjennom internasjonale og nasjonale klimapolitiske avtaler. Selv om kommunene anerkjennes som sentrale aktører i omstillingen til et lavutslippssamfunn, er integreringen av klimahensyn i kommunal planlegging varierende. Hvis Norge ikke lykkes med å omstille kommunene, vil det være vanskelig å nå målet om et lavutslippssamfunn.

Denne studien benytter en komparativ casestudie av Voss og Hammerfest kommune for å utforske integreringen av klimahensyn i planlegging og virksomheter. Ved å analysere kommunale planer, og intervju sentrale informanter i kommunene, har jeg med utgangspunkt i Alber og Kern (2009) sitt rammeverk for klimastyring forsøkt å svare på problemstillingen: Hvordan integreres klimahensyn i kommunale planer og virksomhet? Integrasjon er operasjonalisert gjennom fire forskningsspørsmål. Jeg har definert at klimahensyn er integrert når A) klimaplanens prinsipper er integrert i samfunnsdelen og arealdelen og disse planene er harmonisert, B) klimaplanens tiltak reflekteres i kommunenes budsjett, C) klimaplanlegging er en del av kommunens organisering og interne samarbeid, og D) det er eierskap til klimaarbeidet i organisasjonen.

Samlet sett viser forskningsfunnene av Voss har en mer omfattende tilnærming til klimaplanlegging. Funnene viser i en sterkere vektlegging av bruk av ulike styringsverktøy og en mer helhetlig integrasjon av klimahensyn i plansystemet. Gjennom lokal kontekst, institusjonalisering og et bredt engasjement fra hele kommuneorganisasjonen viser Voss kommune et forpliktende engasjement i klimaplanlegging. Imidlertid viser funnene at Hammerfest kommune ikke utnytter alle kategoriene i klimastyring fullt ut, og dermed indikerer det et potensial for forbedring.

Abstract

Municipalities have acquired an increasingly significant role in the fight against climate change through international and national climate policy agreements. Despite being recognized as key actors in the transition to a low-carbon society, the integration of climate considerations in urban planning varies. If Norway fails to adapt municipalities successfully, achieving the goal of a low-carbon society will be challenging.

This study utilizes a comparative case study of Voss and Hammerfest municipalities to explore the integration of climate considerations in planning and operations. By analyzing municipal plans and interviewing key informants in the municipalities, I have attempted to address the research question based on Alber and Kern's (2009) framework for climate governance: How are climate considerations integrated into municipal plans and operations? Integration is operationalized through four research questions. I have defined climate considerations as integrated when A) the principles of the climate plan are integrated into the municipal master plan of the social and land-use elements, and these plans are harmonized, B) the measures outlined in the climate plan are reflected in the municipalities' budgets, C) climate planning is part of the municipality's organization and internal collaboration, and D) there is ownership of climate work within the organization.

Overall, the research findings indicate that Voss has a more comprehensive approach to climate planning. The findings highlight a stronger emphasis on the use of various governance tools and a more holistic integration of climate considerations into the planning system. Through local context, institutionalization, and broad engagement from the entire municipal organization, Voss municipality demonstrates a committed engagement in climate planning. However, the findings suggest that Hammerfest municipality does not fully exploit all categories of climate governance, indicating potential for improvement.

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEDNING	1
1.1	INTRODUKSJON OG BAKGRUNN	1
1.2	FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	2
1.3	AVGRENSNING AV OPPGAVEN	3
1.4	OPPGAVENS STRUKTUR	3
2	KLIMAPOLITISK RAMMEVERK	3
3	TEORETISK RAMMEVERK	5
3.1	KLIMASTYRING OG LEDELSE GJENNOM PLANLEGGING	5
3.2	STYRING GJENNOM PLANLEGGING	8
3.3	PLANSYSTEMET	8
3.3.1	<i>Planstrategi</i>	9
3.3.2	<i>Kommuneplanen</i>	9
3.3.3	<i>Kommunal planstrategi</i>	10
3.3.4	<i>Handling- og økonomiplan</i>	10
3.3.5	<i>Klimabudsjett</i>	10
3.3.6	<i>Kommuneplanens arealdel</i>	11
3.3.7	<i>Arealstrategi</i>	11
3.4	KOMMUNEDELPLAN ELLER TEMAPLAN?	11
3.5	OPPSUMMERT – PLANSYSTEMET, ET INTEGRERENDE SYSTEM	12
3.6	TIDLIGERE FORSKNINGSLITTERATUR	13
4	METODE	15
4.1	KVALITATIV METODE	16
4.2	VALG AV CASE	16
4.3	VALG AV PRIMÆR- OG SEKUNDÆRDATA	16
4.3.1	<i>Intervju</i>	18
4.3.2	<i>Utvalg og rekruttering</i>	18
4.3.3	<i>Intervjuguide</i>	18
4.3.4	<i>Gjennomføring av intervju</i>	19
4.3.5	<i>Transkripsjon og analyse</i>	19
4.4	FORSKNINGSETIKK	19
5	PRESENTASJON AV CASE	21
5.1	HAMMERFEST	21
5.2	Voss	22
6	PRESENTASJON AV FORSKNINGSFUNN	22
6.1	A ER KLIMAPLANENS PRINSIPPER INTEGRERT I KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL OG AREALDEL OG ER PLANVERKET HARMONISERT?	23
6.1.1	<i>Voss</i>	23
6.1.2	<i>Hammerfest</i>	28
6.2	B ER KLIMAPLANENS TILTAK REFLEKTERT I KOMMUNENS BUDSJETT?	31
6.2.1	<i>Voss kommune</i>	31
6.2.2	<i>Hammerfest kommune</i>	33
6.3	C ER KLIMAPLANLEGGING INTEGRERT I KOMMUNENS ORGANISERING OG SAMARBEID INTERNT?	34
6.3.1	<i>Voss kommune</i>	35
6.3.2	<i>Hammerfest</i>	36
6.4	D ER DET EIERSKAP TIL KLIMAPLANLEGGING I ORGANISASJONEN?	37
6.4.1	<i>Voss kommune</i>	38
6.4.2	<i>Hammerfest</i>	39
6.5	KOMMUNENE SOM FORBRUKER, LEVERANDØR OG TILRETTELEGGER I KLIMAPLANLEGGING	40

6.5.1	Voss.....	40
6.5.2	Hammerfest.....	43
7	DRØFTING.....	44
8	KONKLUSJON.....	51
9	KILDER.....	53

Figur og tabelloversikt

Figur 1: Viser hvordan klimastyring må ta i bruk alle fire kategoriene av styringsvirkemidler, Hanssen og Hofstad, 2020, s. 134	6
Figur 2 viser elementene i plansystemet, KS	9
Figur 4 Kommunenes beliggenhet	22
Figur 5 The Stockholm wedding cake.....	24
Figur 6: Noen av tiltakene i klimabudsjettet, Voss kommune klimabudsjett.	33
Tabell 1: Oversikt over dokumentanalysene	17
Tabell 2: Kjennetegn over kommunene, SSB og kommunenes hjemmeside	21

Figurer og tabeller som ikke har kilder er laget av meg

1. Innledning

1.1 Introduksjon og bakgrunn

Norges forpliktelser i kampen mot klimaendringene blir tydelig understreket gjennom flere internasjonale klima- og miljøavtaler som Klimakonvensjonen og Parisavtalen. Siden 1980-tallet har norske kommuner spilt en aktiv rolle i klima- og miljøarbeidet. Gjennom internasjonale og nasjonale klimapolitiske prosesser har kommunene fått en mer sentral rolle i kampen mot klimaendringene i årene fremover, og i dag anerkjennes kommunene som viktige nøkkelaktører (NOU 2023: 25; Westskog et al. 2018, Wang et al 2018). For at Norge skal nå målene som er satt i Parisavtalen, bør så godt som alle CO₂-utslippene i landet fjernes innen 2050 (NOU 2023:25). Norges klimamål for 2030 under Parisavtalen er å redusere klimagassutslipp med 50 – 55 % i sammenligner med nivået i 1990. Norge har også lovfesta et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050, som betyr at utslippene skal reduseres til 90-95 prosent.

Siden 1990 har norske utslipp kun blitt marginalt redusert, og tempoet i omstillingen må økes betydelig (NOU 2023:25, s. 29). Omstilling til lavutslippssamfunnet er i varierende grad integrert i kommunenes planlegging og drift (NOU 2023:25). Klimautfordringer blir omtalt som et gjenstridig problem (Wang et al., 2018), og det vil derfor kunne kreve en bevisst prioritering og et aktivt politisk valg i kommunene for at de skal kunne ta en ledende rolle i å nå Norges klimamål (Wang et al. 2018, s. 79). Det er synliggjort at det finnes et stort potensial for å redusere utslipp gjennom lokale tiltak, samtidig viser erfaringene også at det fortsatt eksisterer en betydelig forskjell mellom visjoner og mål, og den faktiske praksisen og gjennomføringsevnen på lokalt nivå (Exter et al 2015; Westskog et al 2018). På grunn av de store forskjellene mellom kommunene som geografi, størrelse, demografi og næringsstruktur gir det kommunene ulike utgangspunkter til å kunne omstille seg. Noen har større ressurser og mer kompetanse enn andre kommuner og det vil gi ulike utgangspunkter til å omstille seg. NOU 2023:23 påpeker at erfaringer fra en kommune kan gi verdifull kunnskap som andre kommuner kan dra nytte av, og derfor er det viktig å dele mest mulig effektivt ved å ha god dialog med både mellom statlige og lokale aktører og mellom kommuner og fylkeskommuner.

Flere kommuner har allerede tatt lederskap i arbeidet med omstilling mot et lavutslippssamfunn og har eksperimentert med innovative tilnærminger. Oslo har for eksempel vært en pionér i innføringen av klimabudsjett, en modell som flere kommuner har tatt i bruk, Trondheim er valgt ut til å bli klimanøytrale innen 2030, Flakstad var den første kommunen i Norge som fastsatte et mål om arealnøytralitet.

Ved å se på andre norske utslippsmål, kan vi observere at flere kommuner har vedtatt langt mer ambisiøse reduksjonsmål enn nasjonale retningslinjer. For eksempel har Oslo satt seg et mål om å redusere utslippene med 95% innen 2030, mens Stavanger har satt sitt mål til 80%. Bodø og Fredrikstad har begge vedtatt et kutt på 60%, mens Tromsø har ambisjoner om en 85% reduksjon (Miljødirektoratet, 2020, s. 313).

1.2 Formål og problemstilling

Min motivasjon for å skrive denne oppgaven stammer fra et ønske om å dykke dypere ned i det komplekse landskapet av kommunal planlegging, og forstå hvordan effektiv bruk av plansystemet kan bidra til å forme samfunnsutviklingen.

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke hvordan norske kommunene integrerer klimahensyn i den kommunale planleggingen og i deres virksomheter. Problemstillingen er derfor som følger:

Hvordan integreres klimahensyn i kommunale planer og virksomhet?

Jeg vil svare på den overordna problemstillingen ved å analysere det empiriske materiale fra analysen e av kommunenes plandokumenter og ved intervju av nøkkelpersoner i kommunene med utgangspunkt i Alber og Kern (2009) sitt rammeverk for klimastyring. Integrasjon operasjonaliseres når:

- A Klimaplanens prinsipper er integrert i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel og at planene er harmonisert
- B Klimaplanens tiltak reflekteres i kommunens budsjett
- C Klimahensyn er integrert i kommunens organisering og samarbeid internt
- D) Det er eierskap til klimaarbeidet i organisasjonen

1.3 Avgrensning av oppgaven

Denne oppgaven fokuserer på klimaplanlegging på kommunalt nivå. Fokuset i oppgaven er å undersøke hvordan kommunene tar klimahensyn i planleggingen og i deres virksomhet ved å se på plandokumentene og ved intervju. Jeg ser på det helhetlige planhierarkiet og planverket helt ned til økonomiplan. Jeg ser dermed ikke på detaljplanlegging som dispensasjoner og byggesak for å undersøke praksis.

1.4 Oppgavens struktur

Denne masteroppgaven begynner kapittel 1 med å introdusere temaet for oppgaven, formålet, problemstillingen og avgrensning av oppgaven. I kapittel 2 vil jeg gjennomgå det klimapolitiske rammeverket kommunene har for å gjennomføre klimaplanlegging på kommunalt nivå. Videre i kapittel 3 presenterer jeg oppgavens teori med vekt på Alber og Kern (2009) sitt rammeverk for klimastyring på kommunalt nivå. Kapittelet avsluttes med å gjennomgå forskningslitteratur på faktorer som har betydning for å implementere klimaarbeid i kommunene. I kapittel 4 vil jeg redegjøre for hvilke metoder som er brukt i oppgaven. I kapittel 5 vil jeg presentere og analysere forskningsfunnene som er gjort gjennom dokumentanalyse av plandokumentene til kommunene, og ved bruk av intervju. Avslutningsvis vil jeg drøfte funnene og til slutt presentere en konklusjon for oppgaven.

2 Klimapolitisk rammeverk

Jeg skal nå gjennomgå sentrale klimapolitiske rammeverket som styrer kommunenes planlegging og handlinger i klimaarbeidet. Innledningsvis er det viktig å fremheve at denne gjennomgangen av det klimapolitiske rammeverket vil fokusere utelukkende på de aspektene som er direkte relevante for oppgavens formål.

Norges forpliktelser i kampen mot klimaendringene blir tydelig understreket gjennom flere internasjonale klima- og miljøavtaler som Klimakonvensjonen og Parisavtalen. Parisavtalen er en global avtale som har som mål å begrense den globale oppvarmingen til under 2 grader for å unngå de mest alvorlige konsekvensene av klimaendringene. Implementeringen av Parisavtalen krever betydelige reduksjoner i CO₂-utslippene, og Norge har forpliktet seg til å

bli et lavutslippssamfunn innen 2050. I tillegg utgjør FNs bærekraftsmål en sentral del av det klimapolitiske rammeverket, med sikte på å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Disse målene, bestående av 17 hovedmål og 169 delmål, utgjør en felles global retning for alle verdens land.

Sammen med de internasjonale avtalene og målene, er nasjonale lover og retningslinjer også avgjørende for kommunenes klimaarbeid. Rammeverket for norsk offentlig planlegging er nedfelt i plan- og bygningsloven. Loven fastsetter prinsippet om bærekraftig utvikling som en overordnet målsetning for planlegging og krever samordning av statlige, regionale og kommunale oppgaver. Klimaloven binder Norge til konkrete klimamål for både 2030 og 2050. Loven gir et juridisk rammeverk som krever handling for å oppnå disse målene. Klimamålet for 2030 er at klimagassutslippene skal reduseres med minst 55 prosent, og klimamålet for 2050 er at Norge skal bli et lavutslippssamfunn, og reduksjon av klimagasser skal reduserer ytterligere til 90 – 95 prosent.

Kommunene må også ta nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging til følge. Regjeringen legger hvert fjerde år fram nasjonale forventninger som fylkeskommuner og kommuner skal følge opp i planstrategier og planer. For 2023-2027 har Regjeringen fokusert på disse temaene: 1. samordning og samarbeid i planlegging, 2. trygge og inkluderende lokalsamfunn, 3. velferd og bærekraftig verdiskapning, 4. klima, natur og miljø for fremtida og 5. samfunnssikkerhet og beredskap (Regjeringen, 2023).

I tillegg til de nasjonale forventningene har staten utarbeidet ulike planretningslinjer. Den som jeg anser som mest relevant for oppgaven er planretningslinjen for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning (heretter SPR-KEP) innenfor plan- og bygningslovens virkeområde. Denne retningslinjen gir føringer for kommunenes arbeid og oppfordrer til ambisiøse mål for utslippsreduksjoner og klimatilpasningstiltak. I punkt 1C heter det at formålet med retningslinjen er å *«sikre at kommunene bruker et bredt spekter av sine roller og virkemidler i arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning, og bidra til avveining og samordning når utslippsreduksjon og klimatilpasning berører eller kommer i konflikt med andre hensyn eller interesser»* (SPR-KEP). I punkt 3 heter det *«Planer som behandler klima- og energispørsmål skal følges opp gjennom handlingsdelen og mer detaljerte planlegging, og legges til grunn og gi føringer for kommunenes øvrige myndighets- og virksomhetsutøvelse.»*. Det betyr

at kommuner ikke må ha egne klimaplaner, men planer som behandler klimaspørsmål skal følges opp gjennom en handlingsdel og legges til grunn og gi føringer for kommunens myndighet.

Rammeverket for norsk offentlig planlegging er nedfelt i plan- og bygningsloven. I planlovrevisjonen i 2008 ble det innført at målet for planlegging skal være bærekraftig utvikling (§1-1). Loven danner grunnlaget for de fleste beslutninger angående arealbruk, og gir kommunene myndighet til å veie ulike samfunnsinteresser og avgjøre hvilke interesser som skal prioriteres i hver enkelt sak. Over 80 prosent av landets arealer blir forvaltet gjennom plan- og bygningsloven, i all hovedsak gjennom kommunal planlegging (Nasjonale forventinger 2023-2027).

Det klimapolitiske rammeverket er åpent når det gjelder innhold i planleggingen, og kommunene har dermed stor grad av frihet til å kunne velge tilnærmingen til klimaplanlegging. De kan på den ene siden velge å forholde seg til lovpålagte oppgaver, på den andre siden så har de et stort handlingsrom når det gjelder å engasjere seg i klimaplanlegging gjennom de ulike styringsvirkemidler.

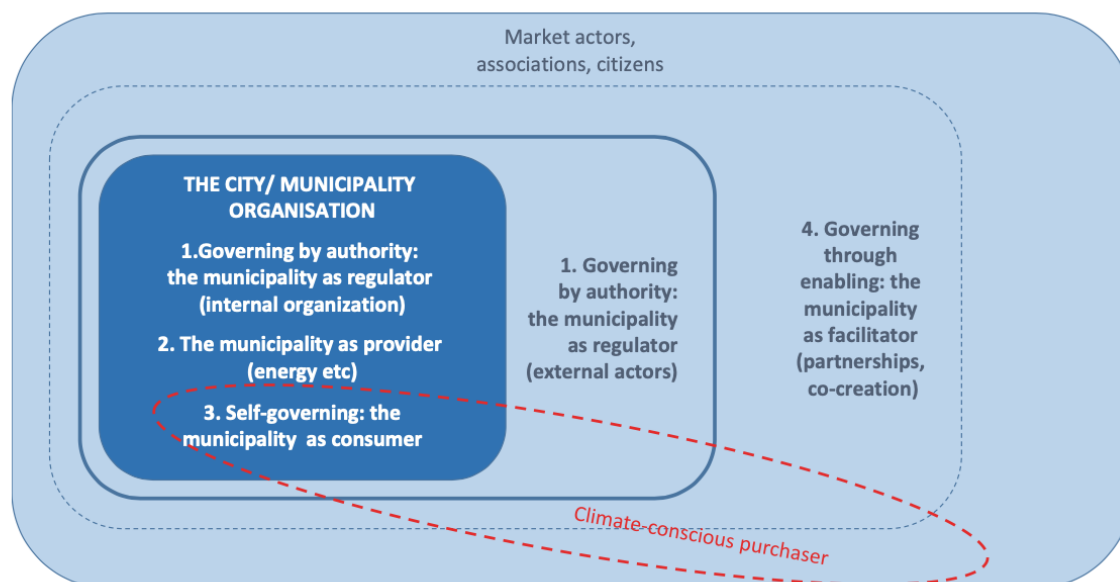
3 Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet presenteres det analytiske rammeverket av Alber og Kern som skal brukes i analysen. Siden oppgaven fokuserer på hvordan klimahensyn blir integrert i planlegging, vil det være hensiktsmessig å undersøke plansystemet i Norge. Avslutningsvis skal jeg også presentere tidligere forskning.

3.1 Klimastyring og ledelse gjennom planlegging

Forskningslitteratur på klimaplanlegging anerkjenner kommunene som viktige nøkkelaktører for å nå både internasjonale og nasjonale klimamål (NOU 2023: 25; Westskog et al. 2018, Wang et al 2018). Det er synliggjort at det finnes et stort potensial for å redusere utslipp gjennom lokale tiltak, og at kommuner har mange virkemidler de kan benytte. Utviklingen i mange land tyder på at kommuner ikke fullt ut utnytter sin autoritet og er tilbakeholdne med å bruke autoritative styringsformer gjennom regulerende tiltak og strategisk planlegging (Alber og Kern; 2009; Exter et al. 2015; Westskog et al 2018).

Litteratur om klimaledelse legger vekt på et institusjonelt perspektiv på styring, hvor ulike former for ledelse og styring eksisterer parallelt: den tradisjonelle hierarkiske styringstradisjonen i offentlig administrasjon, den mer markedsorienterte tilnærmingen New Public Management, og den nettverksorientert tilnærmingen New Public Governance. Ledelse defineres her som makten til å «(om)orientere og mobilisere andre mot et felles formål, eller et forsøk på å oppnå en bestemt sett med mål ved å påvirke adferden og interaksjonen mellom ulike aktører» (Sørensen & Torfing, 2019 sitert i Hanssen og Hofstad, 2020). Klimaledelse krever derfor evnene til å utnytte styringspotensialet i de tre ulike formene for styring. Alber og Kern (2008 sitert i Hanssen og Hofstad, 2020) har vist hvordan klimaledelse må inneholde fire typer styringsvirkemidler for å sette politikk om klimastyring ut i praksis på lokalt nivå. Disse fire typene må ikke forveksles med rollene som kommunen har som myndighetsutøver, demokratisk arena, tjenesteprodusent og samfunnsutvikler, slik som SPR-KEP snakker om. De fire styringsvirkemidler handler spesifikt om klimastyring og jeg har dermed valgt å kalle disse fire styringsvirkemidlene for kategorier av styringsvirkemidler. Denne inndelingen utgjør et rammeverk for å analyse klimastyring. Jeg har forenklet rammeverket og skal dermed kun se på hva kommunene kan gjøre på lokalt nivå.

Figur 1: Viser hvordan klimastyring må ta i bruk alle fire kategoriene av styringsvirkemidler, Hanssen og Hofstad, 2020, s. 134

Som figuren viser, har de fire kategoriene virkemidler forskjellig styrke. Den første kategorien er "Governing by authority/ styring ved myndighet". Her fungerer kommunen som regulator ved å bruke sine sterkeste hierarkiske verktøy. Disse regulatoriske tiltakene har dobbel styringspotensial: internt i den kommunale organisasjonen kan de oppmuntre til endringer i praksis gjennom vertikal styring, tverrsektorielt samarbeid og ved å ta i bruk nye holdninger og tilnærminger. Eksternt gir regulatoriske instrumenter kommunen myndighet til å regulere eksterne aktører som markedsaktører og borgere, innenfor arealplanlegging. Lokale myndigheter har hjemmel til å styre klimaplanlegging gjennom myndighet, spesielt gjennom strategisk energi-, transport- og arealplanlegging (Kern og Bulkeley, 2006, s. 2247).

En annen kategori er "The municipality as provider/kommunen som leverandør," der kommunens innvirkning på lokal klimahandling er viktig på grunn av kommunens rolle som majoritetsseier i lokale forsyningsforetak som er ansvarlige for eksempel for energi, transport, vann og avfallshåndtering. Kern og Bulkeley (2006) mener at denne kategorien alene ikke kan utgjøre kommunens klimastyring, og at det må flere kategorier til for å redusere utslipp.

Den tredje kategorien, "Self-governing/kommunen som forbruker" innebærer at kommunene tar initiativ til å styre egne aktiviteter, for eksempel ved å forbedre energieffektiviteten i offentlige bygninger, og stille klimakrav i sine innkjøpsprosesser. Kern og Bulkeley (2006) påpeker også ved denne kategorien at enhver kommune bør benytte seg av de andre kategoriene i tillegg for å ha betydelig effekt, fordi selvstyring ikke utgjør en så stor andel reduksjon alene (S. 2244).

Til slutt refererer "Governing through enabling/ kommunen som tilrettelegger" til bruken av mykere virkemidler i sitt arbeid med å redusere klimagassutslipp. Kommunene kan benytte dialogbaserte virkemidler gjennom å være tilrettelegger, og de kan veilede aktører med å redusere utslipp og de kan initiere til nettverk relatert til klima. Kommunene kan også legge til rette for god medvirkning og de kan drive holdningskapende arbeid og informasjonskampanjer til befolkningen og næringslivet om klimasmarte valg.

De ulike klimastyringsvirkemidlene har ulik styrke og påvirkningskraft når det gjelder utslippsreduksjon. Hver kategori av klimastyring bidrar generelt til å redusere klimagassutslipp. Imidlertid anbefaler Alber og Kern at disse fire virkemidlene bør samvirke og overlappes hverandre for å oppnå best mulig effekt. Som figuren viser er kommuner en

«climate-conscious purchase» når alle fire virkemidlene er tatt i bruk. I tillegg har Kern og Bulkeley (2006) indentifisert fire tiltak en bør fokusere på som er energi, transport, byplanlegging og avfallshåndtering (s. 2242). Innenfor byplanlegging innebærer det blant annet strategiske klima- og energiplaner.

Det er til nå gjennomgått hvilke kategorier av klimastyringsvirkemidler kommuner har for implementering av klimapolitikk. Det er spesielt styring ved myndighet og da planlegging jeg skal fokusere på. Derfor vil jeg nå undersøke hvilke planinstrumenter kommunene har til rådighet i sitt plansystem.

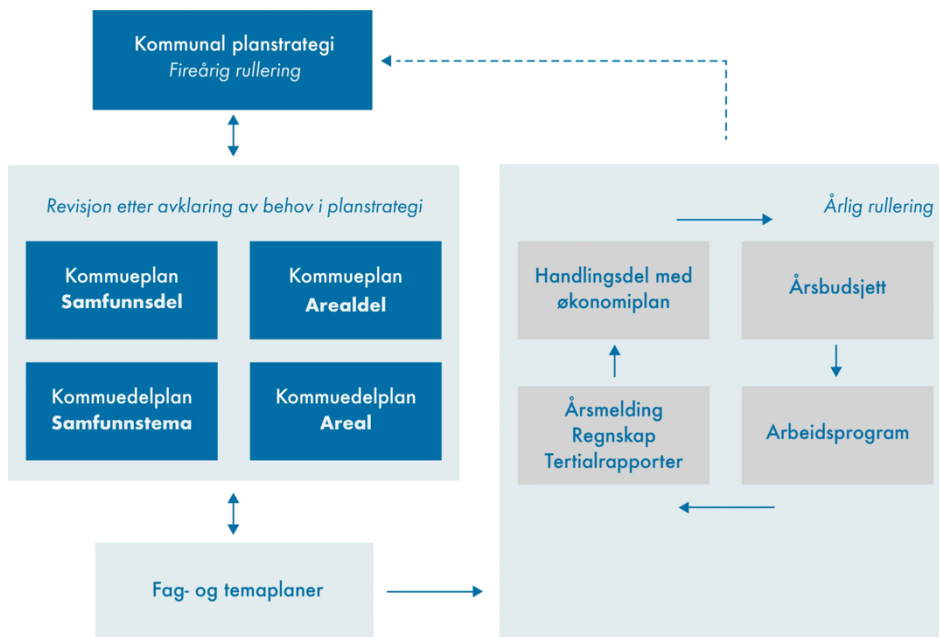
3.2 Styring gjennom planlegging

Planlegging er et av de viktigste virkemiddelene kommuner har for å styre retningen av utviklingen når det gjelder samfunnsplanlegging og arealplanlegging (Amundsen og Westskog, 2018, s. 116). Rammeverket for norsk offentlig planlegging er forankret i plan og bygningsloven (PBL) av 2008. Loven legger også føringen for planlegging både på statlig, regionalt og kommunalt nivå. Lovgivningen fastsetter blant annet hvilke planer kommunen skal og kan utarbeide, samt hvordan prosessen med å utvikle planene skal være, og pålegger kommuner å gjennomføre både samfunnsplanlegging og arealplanlegging i tråd med prinsippene for bærekraftig samfunnsutvikling (Falleth og Holsen, 2018, s. 27).

Den kommunale planleggingen er en del av et samlet plansystem. Planleggingssystemet fungerer som et verktøy for å oversette overordnede mål og strategier til konkrete handlinger på lokalt nivå. Gjennom planlegging kan kommunestyret utforme retningslinjer, bestemmelser og planer som tar hensyn til klimaendringer og bærekraftig utvikling. På bakgrunn av dette blir planlegging en viktig kobling mellom visjon og virkelighet, og en nøkkelarena for å sikre at klimahensyn integreres på tvers av ulike sektorer og beslutningsnivåer. Jeg skal nå se nærmere på det kommunale plansystemet.

3.3 Plansystemet

Sammenhengen i det kommunale plansystemet illustreres i figur 2, og vil bli fortløpende gjennomgått. Kommunestyret har rollen som planmyndighet på lokalt nivå, noe som innebærer at de har hovedansvaret for den kommunale planleggingen.

Figur 2: Elementer i plansystemet, KS, 2020

3.3.1 Planstrategi

Kommunen har etter PBL §10-1 plikt til å utarbeide kommunal planstrategi. Planstrategien utgjør ikke en plan i seg selv, men et hjelpemiddel for kommunen til å fastlegge det videre planarbeidet. Kommunestyret vedtar i planstrategien om kommuneplanen med samfunnsdelen og arealdelen, skal revideres helt eller delvis, eller om den skal videreføres som den er. Planstrategien skal samle styringssignaler fra både staten og lokalsamfunnet, og søker å integrere dem gjennom blant annet å drøfte strategiske aspekter ved samfunnsutvikling jf. PBL §10-1 (Aarsæther, 2018, s. 373). Planstrategien skal utarbeides og vedtas av kommunestyret senest ett år etter at kommunestyret er konstituert, og gjelder for den fireårige valgperioden.

3.3.2 Kommuneplanen

Øverst i det kommunale planhierarkiet finner en kommuneplan. Kommuneplanen er kommunens strategiske og langsiktige plan som består av samfunnsdel med handlingsdel og arealdel. Kommuneplanen skal ta utgangspunkt i den kommunale planstrategien og legge retningslinjer og bestemmelser fra statlige og regionale myndigheter til grunn (PBL §11-1).

3.3.3 Kommunal planstrategi

Etter at planstrategien er vedtatt, tar kommunen fatt på planleggingsarbeidet, som omfatter utarbeidelsen av kommuneplanens samfunnsdel med tilhørende handlingsdel, som skal ha et 12 års perspektiv. Bestemmelser som regulerer samfunnsdelen finner en i PBL § 11-2 til §11-4. Samfunnsdelen skal legges til grunn for kommunens egen virksomhet, og er den mest sentrale komponenten i plansystemet (regjeringen, 2022, s. 50). Den følger opp arbeidet fra planstrategien, og gir styringssignaler når det gjelder hva arealdelen skal inneholde samt hva økonomiplanen skal prioritere (Aarsæther og Jakobsen, 2018, s. 46).

3.3.4 Handling- og økonomiplan

Etter PBL §11-1 skal kommuneplanen ha en handlingsdel som spesifiserer mål og tiltak, og angir hvordan samfunnsdelen skal følges opp de neste fire årene, og skal revideres årlig. Kommunen kan velge at økonomiplanen kan inngå i eller utgjøre handlingsdelen i samsvar med kommuneloven §14-2. Økonomiplanen er et verktøy som brukes til å fastsette politiske prioriteringer og fordele økonomiske ressurser innenfor gitte rammer. I et integrert plansystem gir samfunnsdelen føringer for arbeidet med handlingsplan/økonomiplan, og mangler koblingen til handlingsplan/ økonomiplan mister samfunnsdelen mye av sin funksjon (Distrikssenteret).

3.3.5 Klimabudsjett

Klimaendringene representerer en global utfordring som krever målrettet handling på alle nivåer av samfunnet, inkludert på lokalt nivå gjennom kommunal styring. Et viktig verktøy som har vokst frem for å møte denne utfordringen er klimabudsjett. Klimabudsjettet integrerer klimamålsettinger og tiltak tettere sammen i handling-/og økonomiplan (KS, 2021). Styrken til et klimabudsjett ligger i at det er integrert i det vanlige økonomiplanverket, noe som gir det en spesiell posisjon som et styringsverktøy som blir behandlet på samme måte som andre budsjettposter i kommunen. Klimabudsjettet klargjør også ansvaret for oppfølging av disse tiltakene gjennom regelmessig rapportering, som måler resultater og framdrift opp mot de fastsatte utslippsreduksjonsmålene. Gjennom å være transparent og synliggjøring av kommunens prioriteringer for innsatsen for å nå målene, fungerer klimabudsjettet også som et viktig kommunikasjonsverktøy både internt og eksternt. Det gir beslutningstakere og interessenter innsikt i hvilke tiltak som er vedtatt og hvordan kommunen aktivt arbeider mot å nå klimamålene (KS, 2021).

3.3.6 Kommuneplanens arealdel

Plan- og bygningsloven pålegger kommuner å ha en arealdel (§11-5). Kommuneplanens arealdel er en overordnet plan som viser hva arealene i kommunen benyttes til, og består av et plankart med tilhørende bestemmelser og planbeskrivelse. Arealdelen fastsetter fremtidig arealbruk og er juridisk bindende. Gjennom arealplanlegging kan kommunene regulere arealbruk og utvikling slik at de reduserer klimagassutslipp, særlig fra transport og energibruk. I forarbeidet til plan- og bygningsloven understrekes viktigheten av at samfunnsdelen skal legge ramme for arealdelen (Hanssen, 2018, s. 184). I NOU 2003:14 påpekes det at det bør være gode koblinger fra samfunnsdelen både mot kommunens egen arealplanlegging, kommunedelplaner og handlingsdelen (Hanssen, 2018, s. 98).

3.3.7 Arealstrategi

Det mest effektive virkemidlet kommunene har for å redusere klimagassutslipp, har vist seg å være reguleringer gjennom arealplanlegging. Imidlertid har både Riksrevisjonen og EVAPLAN-prosjektet avdekket utfordringer knyttet til manglende integrasjon mellom samfunnsdelen og arealdelen (Hanssen og Aarsæther, 2018, s. 123). Denne mangelen på sammenheng kan føre til ineffektivitet og motstridende tiltak, noe som hindrer effektiv klimaledelse på lokalt nivå. Hanssen og Aarsæther (2018) og Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 anbefaler at kommuner tar i bruk en arealstrategi i samfunnsdelen, slik at arealstrategien fungerer som en bro mellom samfunnsdelen og arealdelen, og bidra til en mer koordinert og effektiv planleggingsprosess. Flere kommuner har allerede tatt i bruk arealstrategier, og regjeringen har registrert positive resultater av det (Regjeringen, 2022, s. 77). Integreringen av arealstrategien i samfunnsdelen muliggjør bedre strategisk styring av arealbruk, samtidig som den legger til rette for en mer helhetlig og bærekraftig utvikling. Arealstrategien er en plattform for å etablere felles retningslinjer og tydeliggjøre prioriteringer uten å bli dypt involvert i enkeltsaker, som ofte er tilfellet med kommuneplanens arealdel (Civitas, 2022, s. 77). Arealstrategiens tidsperspektiv bør være lenger enn kommuneplanen, og være mellom 20-30 år (Regjeringen, 2022).

3.4 Kommunedelplan eller temaplan?

I punkt 1 i den statlige planretningslinjen for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning heter det at kommunen skal bidra til å redusere klimagassutslipp gjennom sin planlegging.

Klimaplanlegging kan gjøres gjennom å enten ha egne klimaplaner og/eller integrere klima i overordnede planer som kommuneplanen (Miljødirektoratet, veileder: klima- og energiplanlegging).

Som illustrert i figuren ovenfor om plansystemet, har kommunen muligheten til å utarbeide kommunedelplaner eller temaplaner. En kommunedelplan er en plan som tar for seg et spesifikt tema hvor det er behov for mer detaljerte planer. Eksempler på slike planer kan være innenfor områder som klima- og miljø, boligpolitikk, folkehelse og kulturminner. I denne oppgaven er fokuset rettet mot hvordan klimaplanlegging integreres i kommunens virksomhet, og derfor er hovedfokuset på klimaplaner.

Klima- og energiplaner kan lages som kommunedelplaner eller temaplaner. En klimaplan som er en kommunedelplan må fordelaktig følge prosesskravene i plan- og bygningsloven. Dette er krav som medvirkning, høring og at planen blir vedtatt politisk. De selvstendige temaplanene kan gå raskere å utarbeide, og kommuner står friere til å velge prosess og format, fordi temaplaner ikke er forankret i plan- og bygningsloven (Civitas, 2022 s. 57). En ulempe med slike selvstendige planer er imidlertid at de ofte har mindre forankring blant politikere, organisasjoner og innbyggere, som kan gjøre det vanskeligere å gjennomføre tiltakene som planen foreslår (Miljødirektoratet, 2019). Det kan også være en ulempe å ha temaplaner fordi det er lett at det kan bli en skuffplan når økonomibeslutninger tas. Derfor bør kommuner være bevisste på hvordan klimaplanen kobles og forankres i kommuneplan, økonomiplan og årsbudsjetter (Miljødirektoratet). Å integrere klima- og energiplanlegging i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, er et viktig grep for å sikre oppfølging av tiltakene.

Kommuneplanen er et dokument som brukes aktivt av mange, mens en selvstendig klima- og energiplan benyttes ofte av færre (Miljødirektoratet). Ved å ta klima- og energiplanlegging inn i kommuneplanprosessen vil en sikre at det inngår i økonomiplanen.

3.5 Oppsummert – plansystemet, et integrerende system

Norsk planlegging er basert på et integrert system som er forankret i Plan- og bygningsloven (PBL) av 2008. Loven pålegger kommunene å utføre både samfunnsplanlegging og arealplanlegging, med mål om en bærekraftig samfunnsutvikling. Kommuneplanens samfunnsdel skal utvikles i tråd med planstrategien og skal være retningsgivende for utformingen av arealdelen og økonomiplanen. For å opprettholde konsistens i plansystemet, ble det foreslått av Planlovutvalget (1998 -2003) å inkludere en arealstrategi som en del av

samfunnsdelen. Konsistens i planleggingen er viktig for å unngå motstridende elementer og sikre helhetlig planlegging, slik plan- og bygningsloven legger opp til. Lokal planlegging fungerer som et viktig verktøy for å omstille kommunene mot et lavutslippssamfunn, der planstrategien legger grunnlaget for samfunnsdelen av kommuneplanen, som igjen påvirker arealplanleggingen og økonomiplanen.

Avslutningsvis i teorikapittelet vil jeg se på forskningslitteraturen for å undersøke hvilke faktorer som påvirker integreringen av klimahensyn i kommunal planlegging.

3.6 Tidligere forskningslitteratur

Exter et al (2014, s. 3) viser til en bred litteratur om viktighet med å forankre klimastrategier i politikken. For det første bør klimatiltak integreres i overordnede politiske dokumenter. Klimatiltakene må deretter bli tatt opp i politiske planer, avtaler og instrumenter, slik at hele organisasjonen føler eierskap og ansvar. For det andre bør klimastrategier integreres på strategisk nivå, i for eksempel langsiktige visjoner. For det tredje bør klimastrategier integreres på operativt nivå i forvaltningsplaner, sjekklister osv., slik at de blir innarbeidet i kortsiktige aktiviteter og oppfattet som en daglig oppgave (Exter et al. 2014).

Westskog et al. (2022) har studert norske kommuner og karakterisert frontrunners som kommuner som engasjerer hele kommuneorganisasjonen bredt, tilpasse klimapolitikk til den lokale konteksten, og utvikler en miljøidentitet som viser kommunens politiske involvering. En annen viktig faktor er institusjonalisering av lokal klimapolitikk i kommuner. Institusjonalisering av arbeid med utslippsreduksjoner gjennom hele kommunens organisasjon har vist seg fra tidligere studier at det er en viktig suksessfaktor for lokal klimapolitikk (Tørnblad et al., 2014; Westskog et al., 2017, sitert i Westskog et al. 2022). Amundsen og Westskog (2018) peker på flere av de samme faktorene.

Amundsen og Westskog (2018) har identifisert tre viktige faktorer for å få til klimaomstilling i kommunene. Den første faktoren handler om viktigheten med *lokal kontekst*, og at den må tilpasses den konteksten prosessen skal foregå i. Amundsen og Westskog (2018) peker på at klimapolitikk vil kreve aksept for å kunne gjennomføres både politisk og blant befolkningen, og derfor vil ulike lokale forhold påvirke hvordan aksepten oppnås. Medvirkning i planprosesser fra innbyggere og andre relevante aktører kan bidra til å skape aksept for

implementering av klimatiltak (Amundsen og Westskog, 2018, s. 120). Det finnes også eksempler på at befolkningen vil kunne godta restriktive virkemidler dersom innbyggerne oppfatter at lokalsamfunnet er i krise, og dermed en større aksept for strukturelle endringer.

Amundsen og Westskog (2018) peker også på at *institusjonalisering* er en vesentlig faktor for kommunenes evne til omstilling. Studier indikerer at institusjonalisering ofte er avgjørende for utviklingen av effektiv klima- og miljøpolitikk (Castán Broto, 2017; Pasquini & Shearing, 2014; Wejs, 2014, sitert i Amundsen og Westskog 2018, s. 121). I følge Tolbert og Zucker (1996, referert til i Amundsen og Westskog, 2018, s. 121) defineres institusjonalisering som utviklingen av rutinemessig samspill mellom en rekke aktører innen kommunen, både fra administrasjonen og politikere for å løse utfordringene knyttet til å utvikle og implementere en sammenhengende og langsiktig klimapolitikk. Når en kommune har institusjonalisert klimapolitikken vil de ta nødvendige langsiktige hensyn for klimapolitikken i kommunen, og det vil være en naturlig del i alle saker som behandles. Kasa et al. (2018 sitert i Amundsen og Westskog, 2018, s. 124) observerer at kommuner som institusjonaliserer sin klima- og miljøpolitikk, identifiserer dette politikkområdet som en sentral del av kommunens identitet. Eksempelvis så fronter Tingvoll kommune seg selv som en «økokommune», Hurdal som «bærekraftsdalen» og Arendal som «miljøkommunen».

Den siste faktoren som er viktig for å få til en omstilling i kommunene mener Amundsen og Westskog (2018) er *nettverksbygging*. Kommunen som nettverksbygger har rollen både intern i organisasjonen og eksternt i kommunesamfunnet. Ved å ta en aktiv del i nettverk og samarbeid på tvers av kommuneorganisasjonen gir kommunen nye ideer og løsninger for å omstille seg. Flere studier tyder også på at nettverk med andre kommuner vil være sentralt for utvikling av god lokal klimapolitikk (Kasa m. fl. 2012; Amundsen og Westskog, 2018; Torfing mfl., 2016, sitert i Hofstad, 2018, s. 222, Hanssen, Hofstad og Hisdal, 2015). I en studie gjort av Hanssen, Hofstad og Hisdal (2015) undersøkte de hvordan flernivånettverk kunne styrke samfunnets evne til å tilpasse seg klimaendringer. De analyserte flernivå-governance-nettverk for klimatilpasning ved å bruke teoretiske perspektiver fra nettverk og "boundary work". Resultatene av studien indikerte at nettverket fungerte godt som en "boundary organization", ved å fremme oversettelse, gjensidig forståelse og kompetanseutvikling. Deltakerne fra kommunene rapporterte at de følte seg bedre rustet til å møte disse utfordringene etter å ha deltatt i nettverket.

I dette kapitlet om det teoretiske rammeverket har jeg sett betydningen av klimastyring og de ulike kategoriene for klimastyringsvirkemidlene for å implementere klimapolitikk. Jeg har også sett hvordan kommunal planlegging er forankret i Plan- og bygningsloven (PBL) av 2008, og at rammeverket legger vekt på et integrert system der planstrategi, kommuneplan, samfunnsdel, handlingsdel/økonomiplan, klimabudsjett og arealstrategi spiller sentrale roller i norsk planlegging. Til slutt har jeg diskutert betydningen av lokal kontekst, institusjonalisering og nettverksbygging for å integrere klimahensyn i kommunene. Disse elementene og analyseverktøyet til Alber og Kern (2009) danner et fundament for å forstå planleggingsprosesser og integrasjonen av klimahensyn i kommunal praksis. Hovedfokuset i oppgaven blir dermed å se på det første styringsverktøyet fra Alber og Kern sin modell som er «governing by authority» som handler om at kommunen må styre seg selv og regulere andre gjennom arealmyndigheten sin. Oppgaven skal besvares gjennom følgende problemstilling:

Hvordan integreres klimahensyn i kommunale planer og virksomhet?

Integrasjon operasjonaliseres når:

- A Klimaplanens prinsipper er integrert i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel og at planene er harmonisert
- B Klimaplanens tiltak reflekteres i kommunens budsjett
- C Klimaplanlegging er integrert i kommunens organisering og samarbeid internt
- D Klimaplanlegging har eierskap i organisasjonen

Alber og Kern argumenterer for at de fire styringsformene ikke fungerer på egenhånd med å redusere klimagassutslipp, og jeg vil derfor i slutten av analysen oppsummere kommunene etter de tre andre styringsformene til Alber og Kern ved bruk av dokumentanalyse og intervjuene for å undersøke hvordan kommuner integrerer klimahensyn i sin virksomhet. I det neste kapittel skal vi se nærmere på hvilken metode som ble brukt i forskningsoppgaven.

4 Metode

I dette kapitlet presenterer jeg metoden som ble anvendt i studien for å undersøke integrasjonen av klimahensyn i kommunale planer og virksomhet. Forskningsmetoden kombinerer dokumentanalyse og intervjuer for å oppnå en helhetlig forståelse av

kommunenes tilnærming til klimaplanlegging. Jeg vil også gi en begrunnelse for de metodiske valgene som ble gjort under datainnsamlingen, samt drøfte studiens forskningsetikk.

4.1 Kvalitativ metode

I forskningsprosjektet ble det benyttet kvalitativ metode. Kvalitativ metode kan en ta i bruk når en har et ønske om mye informasjon om få enheter. Kvalitative studier kjennetegnes som oftest ved et begrenset antall personer eller enheter (Thagaard, 2018, s. 54). Jeg valgte et komparativt caseopplegg fordi hensikten var å foreta en sammenligning mellom flere caser. Case-studier kjennetegnes ved at man ønsker å få mye informasjon om få enheter. Når analysen rettes mot større enheter som organisasjoner, fokuserer den på organisasjonen som helhet, og ikke på de individuelle personene som forskeren har informasjon om (Thagaard, 2018, s. 51). Kjernen i komparative case-studier er å finne teoretiske interessante sammenligninger av to eller flere caser i rom eller tid (Thagaard, 2018, s. 52). I forskningsprosjektet valgt jeg Voss og Hammerfest kommune som analyseenheter.

4.2 Valg av case

I utvelgelsen av casestudier valgte jeg to av totalt 356 kommuner i Norge. Det første kriteriet var at det måtte være to mellomstore kommuner. Videre ønsket jeg at begge kommunene hadde relativt nye kommuneplaner og klimaplaner, vedtatt etter 2020. I tillegg la jeg vekt på geografisk spredning og forskjellig næringsgrunnlag. På bakgrunn av disse kriteriene endte jeg opp med Hammerfest kommune i Finnmark og Voss kommune i Vestland fylke som casekommuner. Begge disse kommunene kan karakteriseres som mellomstore, med henholdsvis rundt 11 300 innbyggere i Hammerfest (SSB, 2023) og ca. 16 250 innbyggere i Voss (SSB, 2023). Ingen av de utvalgte kommunene hadde kommuneplaner som var eldre enn fra 2020, og begge hadde klimaplaner fra 2022. Ved å bare velge to kommuner hadde jeg ikke mulighet til å si noe om Hammerfest og Voss var representative for kommuner i en nasjonal sammenheng. Casekommunene vil bli presentert ytterligere i kap 5.

4.3 Valg av primær- og sekundærdata

I forskningsprosjektet valgte jeg å bruke både primær- og sekundærdata. Jeg valgte å bruke dokumentanalyse som sekundærdata av flere grunner. For det første så er dokumenter kilder

til informasjon og et verktøy for å realisere noe. En gjennomgang av plandokumenter kan gi innsikt i hvordan politikk og forvaltning fungerer i praksis. En metodisk tilnærming innen dokumentanalyse er å undersøke dokumentet som en tekst. Hva blir klart fremhevet, hva er mindre framstående, og hva mangler helt? Hvordan forsøker dokumentet å overbevise sine lesere? (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 150). Valg av planer er gjort på bakgrunn av at de er styringsdokumenter i kommunene. Det som står i dokumentene er resultater av konkrete prioriteringer på politisk nivå. For hver av case-kommunene samlet jeg inn strategiske planleggingsdokumenter. Alle dokumentene i undersøkelsen var offentlig tilgjengelige dokumenter som var tilgjengelig via kommunenes nettsider. Plandokumentene ble lest og jeg skrev ned det jeg anså som klimarelevante tiltak og prinsipper. Dokumentanalysen ble også brukt til å skrive intervjuguide.

Voss kommune

Dokument	Datert
Planstrategi	2020- 2023
Kommuneplanens samfunnsdel	2020-2032
Vossaklima 2030 (klimaplan)	2022-2034
Kommuneplanens arealdel planbeskrivelse	2020-2032
Kommuneplanens arealdel planbestemmelse	2020-2032
Årsbudsjett 2023 og økonomiplan	2023-2026

Hammerfest kommune

Dokument	Datert
Planstrategi 2020-2023	2020-2023
Kommuneplanens samfunnsdel	2021-2032
Klimaplanen	2022-2027
Kommuneplanens arealdel, planbeskrivelse	2022-2034
Kommuneplanens arealdel, bestemmelser og retningslinjer	2022-2032
Økonomiplan 2024-2027 og årsbudsjett for 2024	2024-2027

Tabell 1: Oversikt over dokumentanalysene

4.3.1 Intervju

Forskningsprosjektets primærdata ble innhentet ved bruk av intervjuer. Intervjuer benyttes når det er behov for detaljerte og helhetlige beskrivelser, samt når en ønsker å forstå hvordan hendelser blir tolket av de involverte (Skilbrei, 2020, s. 66). I denne oppgaven er det gjort individuelle intervjuer, og jeg skal nå gi en nærmere beskrivelse av hvordan intervjuene ble gjennomført.

4.3.2 Utvalg og rekruttering

For å undersøke hvordan kommunene integrerer klimahensyn i den kommunale planleggingen var det nødvendig å gjennomføre intervjuer med personer som jobbet i kommunen. Jeg ønsket å intervju politikere og ansatte som arbeidet direkte med klimaplanleggingen. På grunn av begrensningene knyttet til omfanget av studien, måtte jeg begrense antallet intervjuer for å sikre at det var gjennomførbart innenfor rammen av en 30 studiepoengs masteroppgave. Opprinnelig ønsket jeg å gjennomføre åtte intervjuer, fire fra hver kommune, men jeg opplevde utfordringer med å få kontakt med alle ønskede informanter. Det viste seg å være vanskelig å få tak i nok respondenter, og det tok lang tid å få noen til å stille opp til intervju. Av de åtte personene jeg kontaktet per e-post, var det fem som ønsket å delta i intervjuet.

4.3.3 Intervjuguide

Før intervjuene ble gjennomført, utarbeidet jeg en intervjuguide. Det første jeg gjorde var å gjøre en dokumentanalyse av styringsdokumenter slik at jeg hadde en pekepinn på hva jeg ønsket å spørre om. Jeg ønsket ikke at spørsmålene skulle bli fulgt slavisk da jeg synes det var mer naturlig å ha en samtale enn å intervju. Likevel var det viktig at spørsmålene som var skrevet ble besvart, slik at dataen som ble samlet inn kunne brukes til å gi svar på problemstillingen. Jeg endte opp med en delvis strukturert tilnærming til det kvalitative intervjuet, slik at temaene for prosjektet var fastlagt på forhånd, men at jeg bestemte rekkefølgen av temaene underveis i intervjuet (Thagaard, 2018, s. 91). Ved å velge en slik tilnærming hadde intervjuet en fleksibel struktur, slik at jeg kunne tilpasse spørsmålene til intervjupersonene, og jeg kunne inkludere spørsmål om temaer som ikke var planlagt (Thagaard, 2018, s. 91).

4.3.4 Gjennomføring av intervju

8 personer fikk en mail tilsendt med informasjon om hvem jeg var, og hvorfor de hadde fått mail samt vedlagt informasjonsskriv med utfyllende informasjon om masterprosjektet. Jeg lagde en generell intervjuguide til alle intervjuene, dermed fikk alle stilt de samme spørsmålene, men jeg tok med noen spørsmål som kun var rettet mot den enkelte kommunen hvis jeg synes noe var uavklart i plandokumentene. Målet med å ha en generell intervjuguide var å skape en overføringsverdi slik at alle intervjuene kunne peke på prosesser, sammenhenger og kategorier som gjaldt for begge kommunene (Skilbrei, 2020, s. 65). Intervjuene med representanter fra Hammerfest kommune ble gjennomført enten ved personlig oppmøte på Hammerfest rådhus eller via Teams. På grunn av geografiske avstander og økonomiske hensyn ble intervjuene med Voss kommune gjennomført over Teams. Jeg opplevde begge metodene som like effektive.

4.3.5 Transkripsjon og analyse

Intervjuene ble tatt opp med lydopptaker gjennom Teams, og opptakene ble transkribert ordrett inn i skriveprogrammet Word. For å analysere dataene som ble samlet inn, markerte jeg setninger eller temaer av interesse med grønt, og ved spesielt interessante funn ble markert med brukt rød. Formålet med å markere setninger eller temaer var å identifisere svar på forskningsspørsmålene mine.

4.4 Forskningsetikk

I ethvert forskningsprosjekt er det viktig å reflektere over de etiske aspektene knyttet til forskningen. De etiske aspektene inneholder prinsipper som respekt for menneskers privatliv, deres anonymitet og deres rett til å velge å ikke delta i prosjektet (Thagaard, 2018, s. 60). Disse prinsippene gjelder også for min studie om klimaplanlegging i Hammerfest og Voss kommune. I samfunnsvitenskapelig forskning brukes begrepene reliabilitet, validitet og overførbarhet for å avgjøre om forskningsoppgaven har pålitelighet og gyldighet og dermed om oppgaven har troverdighet (Thagaard 2018, side 181). Etiske retningslinjer og prinsipper har vært en sentral del av planleggingen og gjennomføringen av studien. Før jeg startet med datainnsamling meldte jeg oppgaven inn til SIKT, og fikk oppgaven godkjent før jeg startet opp med forskningsprosjektet.

Et av de viktigste hensynene i prosjektet har vært å ivareta deltakernes privatliv og anonymitet. Deltakernes anonymitet er sikret gjennom anonymisering av data, slik at ingen enkeltpersoner kan identifiseres i forskningsresultatene. All data som er samlet inn under studien, er blitt håndtert konfidensielt og passordbeskyttet, og kun jeg og min veileder har hatt tilgang til dataen. Informantene har også blitt informert om formålet med studien og hva deltakelsen innebærer. De har gitt sitt frivillige samtykke til å delta i forskningsintervjuene, og det sto i informasjonsskrivet at de kan trekke seg når som helst uten negative konsekvenser. Alle informantene har fått muligheten til å gjennomgå det jeg har brukt fra deres intervjuer, og noen har kommet med tilbakemeldinger med presiseringer.

Den kvalitative tilnærmingen i forskningsprosjektet ga meg en mulighet til å utforske fenomener innenfor klimaplanlegging. Ved å bruke dokumentanalyse og semistrukturerte intervjuer har studien oppnådd en dypere forståelse av hvordan klimahensyn integreres i kommunal planlegging og i virksomheten. Denne tilnærmingen har tillatt meg å fange opp nyansene og kompleksitetene i klimapolitiske planprosesser, samtidig som den har gitt rom for deltakernes stemmer og perspektiver å komme til uttrykk. Den delvis strukturerte intervjuguiden har bidratt til fleksibilitet og tilpasningsevne under intervjuene, noe som har muliggjort en grundig utforskning av sentrale temaer. I samfunnsvitenskapelig forskning refererer begrepet validitet til hvorvidt oppgaven måler det den faktisk har til hensikt å måle og om funnene er gyldige og relevante for å besvare forskningsspørsmålene. Validitet handler om hvor godt studien fanger opp det fenomenet eller den problemstillingen den søker å undersøke. Ved å fokusere på kun to casekommuner blant et stort antall norske kommuner, var det sannsynlig at funnene ikke er generaliserbare til alle norske kommuner.

Representativiteten kunne vært bedre i oppgaven, med involvering av flere informanter med ulike bakgrunn. Det har også vært vanskelig å få nok intervjuer, noe som har også påvirket studiens bredde og mangfold, da ikke alle ønskede deltakere kunne stille til intervju. Den subjektive tolkningen av dataene må en som forsker også være oppmerksom på. Forskerens egne perspektiver og forforståelse kan påvirke analysene og resultatene. Min personlige tilknytning til en av casekommunene er en faktor som må tas i betraktning. Som født og oppvokst i Hammerfest, kan mine perspektiver være påvirket av det, men det har vært viktig for meg å være oppmerksom på den potensielle påvirkningen.

Overførbarhet handler om tolkningene at den enkelte undersøkelsen kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard, 2018, s.182) I denne oppgaven har jeg undersøkt klimaplanlegging i to kommuner i Norge, Hammerfest og Voss. Mens fokuset har vært på disse spesifikke

kommunene, er det viktig å vurdere hvorvidt funnene og resultatene fra studien kan være overførbare til andre lignende kommuner i Norge. Overførbarhet er et viktig aspekt å vurdere da det kan bidra til å øke relevansen og nytten av studien for et bredere spekter av interessenter innenfor kommunal planlegging og politikkutvikling. Norge er preget av et system med generalistkommuner som gjør at funnene fra studien kan være relevante for andre kommuner med lignende karakteristika.. Men ved å bare velge to kommuner hadde jeg ikke mulighet til å si noe om Hammerfest og Voss var representative for kommuner i en nasjonal sammenheng.

5 Presentasjon av case

Kjennetegn	Voss	Hammerfest
Innbyggertall	16 471	11 338
Areal	2 041 km ²	2 692 km ²
Største utslippssektor	Veitrafikk	Industri
Klimamål	69 %	55 %
Politisk styring	SV 10, H 9, AP 8, IP 5 SV 5, FRP 1, KRF 1, V 1, MDG 1, R 1	AP 7, H 4, PN 5, FRP 3, SV 3 og R 3, SP 1, MDG 1 og KRF 1

Tabell 2: Kjennetegn av kommunene, SSB og kommunenes hjemmeside

5.1 Hammerfest

Hammerfest er en kystkommune i Finnmark fylke, og er den nest største kommunen i fylket med 11 338 innbyggere (SSB, 2023). Kommunen grenser til Måsøy i nordøst, Alta i sør, Porsanger i øst, og til Hasvik i vest.

I Hammerfest kommunestyre har Arbeiderpartiet den største representasjonen med 7 mandater, etterfulgt av Høyre med 4 mandater. Et nytt parti, Partiet Nord, har sikret seg 5 mandater i kommunestyret. Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti deler hver 3 mandater, mens Rødt har også 3 mandater. Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti har alle en enkelt representant i kommunestyret. Med hensyn til "miljøpartier", som inkluderer SV, V og MDG, utgjør disse til sammen 4 av de totalt 29 representantene i Hammerfest kommunestyre.

5.2 Voss

Voss er en kommune i Vestland fylke. Det bor til sammen 16471 (SSB, 2023) innbyggere i kommunen. I kommunestyret på Voss har Senterpartiet 10 mandater, etterfulgt av Høyre med 9 mandater. Arbeiderpartiet følger etter med 8 mandater. Industripartiet og Sosialistisk Venstreparti deler 5 mandater hver.

Fremskrittspartiet innehar ett mandat, mens Kristelig Folkeparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt hver har ett mandat. I forhold til "miljøpartier", som inkluderer SV, V og MDG, utgjør disse 5 av totalt 43 representanter i kommunestyret.

Figur 3: Kommunenes beliggenhet

6 Presentasjon av forskningsfunn

I dette kapittelet skal jeg presentere forskningsfunnene basert på empirisk dokumentanalyse av kommunenes plandokumenter og gjennom intervjuer. Kapittelet starter med å svare på forskningsspørsmålene i studien som søker å undersøke om klimahensyn er integrert i kommunale planer og i kommunenes virksomhet. Jeg har definert at klimahensyn er integrert når A) klimaplanens prinsipper er integrert i de overordnede planene (samfunnsdel og arealdel) og disse planene er harmonisert, B) når klimaplanens tiltak reflekteres i kommunenes budsjett, C) når klimaplanlegging er en del av kommunens organisering og interne samarbeid, og D) det er eierskap til klimaarbeidet i organisasjonen. Denne operasjonaliseringen er inspirert av Alber og Kern sin første kategori av klimastyringsvirkemidler «Governing by authority» som handler om at kommunen må styre seg selv både internt og eksternt. Hovedtyngden i oppgaven er altså å se på hvordan kommunen styrer seg selv både internt og eksternt. Deretter vil de andre tre styringsverktøyene fra Alber og Kern: kommunen som forbruker, leverandør og tilrettelegger

bli diskutert. Gjennom denne strukturen søker jeg å svare på den overordnede problemstillingen:

Hvordan integreres klimahensyn i kommunale planer og virksomhet?

6.1 A Er klimaplanens prinsipper integrert i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel og er planverket harmonisert?

Den første kategorien av styringsvirkemiddelene hos Alber og Kern tar for seg er kommunens evne til å styre sin egen organisasjon både intern og eksternt, også kalt governing by authority. Jeg skal nå se på hvordan kommunen er som regulator eksternt. Det er da viktig å se på hvordan Voss bruker kommuneplanen (samfunnsdel og arealdel) til å integrere klimahensyn i planleggingen. Jeg har også valgt å se på planstrategien, for som teorikapittelet viser så skal planstrategien gjenspeile planbehovet som er nødvendig for å nå de målene som skal bli gjort i samfunnsdelen og fordi det er en kobling mellom planstrategi, samfunnsdelen og arealdelen. På områder som kommunen mener de trenger mer detaljerte planer for har vi sett tidligere i teorikapittelet at de kan utarbeide kommunedelplaner eller temaplaner, det vil dermed være interessant å se om de har valgt om klimaplanen er en kommunedelplan eller temaplan. Siden oppgavens hovedfokus er å se på om klimahensyn er integrert i den kommunale planleggingen skal jeg også se på om jeg finner klimaplanenes strategier i kommuneplanen. Jeg begynner først å se på Voss kommune, og deretter tar jeg for meg Hammerfest kommune.

6.1.1 Voss

I planstrategien for perioden 2020-2023 identifiseres tre hovedsatsingsområder, hvorav ett av dem er klima og klimatilpasning. Det angis at i løpet av planperioden vil det legges vekt på tiltak for å motvirke klimaendringer gjennom utarbeidelse av to planer: en kommunedelplan for klima og klimatilpasning og en temaplan for naturmangfold. Klimaplanen ble ferdigstilt i 2022, og arbeidet med temaplanen pågår nå. En informant fra arbeidsgruppa til klimaplanen var ansvarlig for både planstrategien og klimaplanen. Under intervjuet uttalte informanten at klimaplanen var en prioritet som ble fremhevet i planstrategien, og at de lagde klimaplanen etter planstrategiens føringer.

I kommuneplanen sin samfunnsdel 2020-2032 er klima løftet fram som et av satsingsområdene, og klima fremheves som en forutsetning for bærekraftig utvikling. Kommunen har valgt å bruke 13 av de 17 bærekraftsmålene i kommuneplanen. Disse 13 er valgt ut på bakgrunn av hva kommunen mener de kan bidra mest med, eller etter hvilke mål som er mest aktuelt for dem. De tilpasser altså politikken til den lokale konteksten, noe som Amundsen og Westskog (2018) og Westskog et al. (2022) har påpekt er en viktig faktor for å lykkes med å integrere klimapolitikk. Til de 13 målene er det listet 59 delmål - dels direkte fra FN sine bærekraftsmål, dels fra lokalt prioriterte områder. Klimaplanen deler 11 av de samme bærekraftsmålene, og dermed har begge planene felles formål.

Når det gjelder sammenhengen mellom samfunnsdelen og arealdelen påpekte en informant i klimaplanens arbeidsgruppe at samfunnsdelen og arealdelen er strukturert etter prinsippet "The Stockholm wedding cake", hvor klima og miljø utgjør kjernen. Dermed er begge planene forankret i FNs bærekraftsmål, ifølge informanten.

Figur 4: The Stockholm wedding cake, Stockholm resilience, 2016

Forskningsfunn fra dokumentanalysen viser også at samfunnsdelen og arealdelen hadde lik visjon og satsingsområder, og det sto at ytterligere konkretisering av delmål og prioriteringer av relevante tiltak for å nå målene, var implementert i økonomiplan (samfunnsdel, s. 9), og dermed er det en direkte kobling til økonomiplanen som vi skal se nærmere på i neste delkapittel. Det som ble lagt merke til var at kun klimaplanen tok opp arealnøytralitet. Når informantene i Voss kommune fikk spørsmål om prinsippet om arealnøytralitet var integrert i begge overordnede planer svarte de at arealnøytralitet er noe som må diskuteres hva det betyr

for de gamle planene som kommunen har fra før av og de må diskutere hva det skal betyr når de reviderer samfunnsdelen og arealdelen. Men at grunnen for at de ikke henger sammen er fordi klimaplanen er ny.

I arealdelen skriver kommunen at planen er utformet med sikte på å oppfylle målene i kommunens overordnede planstrategi, og dermed er det en kobling mellom de to planene. I klimaplanen finner jeg et tiltak som handler om at kommunen skal å gå gjennom eksisterende reguleringsplaner for å se om de er realisert i tråd med føringer lagt i klimaplanen, og dermed er det en kobling der.

Basert på intervju med planavdelingen så er klimahensyn godt innarbeidet når de jobber med arealplanlegging. De har egne sjekkpunkter ved oppstart av reguleringsplaner, og har etter hvert fått innført flere punkter. Informanten utdyper at i arealplanleggingen sier de blant annet noe om energiløsninger, forholdet til naturmangfoldsloven og forholdet til klimaplanen.

I arealdelens planbestemmelser står det som formål at planen skal bidra til å nå de overordnede målene i samfunnsdelen, og at arealdelen skal bygge videre på de tre bærekrafts dimensjonene. Planen inneholder også et kort kapittel om energi og klima. Her står det at all utbygging skal planlegges og utformes med sikte på lavest mulig energiforbruk og at all energiløsning skal være basert på fornybar energi. Videre har de poengtert at energiløsninger og klimatiltak skal gjøres greie for i alle plan- og byggesaker. Kommunen har også retningslinjer for LNF-områder med spredt bostedsbygging ved at det skal legges vekt på å redusere energibruk og klimautslipp. I planbeskrivelsen til kommuneplanens arealdel har de ingen egne kapitler som handler om klima, men det står at kommuneplanens arealdel skal bygge videre på de tre dimensjonene som kreves i en bærekraftig utvikling: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. De skriver også at for å skape miljømessig bærekraft må de redusere klimagassutslipp, tilpasse seg endringer klimaet, reise annerledes, utnytte arealene deres på en bedre måte og verne om naturressursene.

På spørsmål om hvordan klimaplanen, samfunnsdelen og arealdelen henger sammen med hverandre ble det fortalt at klimaplanen har et vedlegg som diskuterer konsekvensene av klimahensynene for fremtidig arealplanlegging. En informant fra arbeidsgruppen til klimaplanen kommenterte også at alle politiske saksutredninger som utarbeides nå, gjennomgår en vurdering fra kommunedirektøren og i den sammenheng må det fylles ut tre bokser. Den første omhandler de økonomiske konsekvensene, deretter følger vurderingen av

konsekvensene for klima og miljø, og dersom det er direkte koblinger til satsinger og tiltak i klimaplanen må det også nevnes. Den siste boksen dreier seg om folkehelse. På hver saksutredning må det tas stilling til om det har relevans i forhold til klima, og om det bidrar til å nå målene som er satt i klimaplanen. Det betyr at ikke bare de i arbeidsgruppen skal huske på klima og miljø, men alle må ta stilling til det, spesielt når det gjelder klimakonsekvenser. Det er viktig at alle tenker over det, selv om det kan være tilfeller der det ikke har klima- og miljøkonsekvenser, må det likevel nevnes i saksutredningen. Kommentaren fra informanten gir innsikt i hvordan disse vurderingene integreres i beslutningsprosessen og understreker betydningen av å ha fokus på klima- og miljøaspekter i alle saker.

I klimaplanen står det at de skal sikre at all framtidig arealutbygging i Voss kommune som et minimum er arealnøytral (s. 26). Gjennom dokumentanalysen fant jeg ingen referanser til arealnøytralitet i arealdelen. Da jeg spurte en informant fra arbeidsgruppen om dette, ble det svart at det skyldes mangelen på en arealstrategi i samfunnsdelen som tar opp de samme prinsippene som arealdelen. Arealstrategien er i stedet plassert i arealdelen. Inntil Voss kommune har en klar arealstrategi på plass, mente en informant fra arbeidsgruppen at det avhenger av hvor standhaftige politikerne er i krevende politiske prioriteringer. En annen informant fra planavdelingen forklarte at beslutningen om å plassere arealstrategien i arealdelen ble tatt på grunn av andre prioriteringer på det tidspunktet, men at det er planlagt å integrere arealstrategien i samfunnsdelen. En informant fra arbeidsgruppen for klimaplanen bekreftet dette og informerte om at det er fattet et politisk vedtak om å inkludere arealstrategien i samfunnsdelen ved neste revisjon, "slik at vi får den som den naturlige lenken til KPA" (Informant, arbeidsgruppen for klimaplanen). Dermed erkjenner Voss kommune at planstrategien egentlig bør være en del av samfunnsdelen, og denne oppfatningen harmonerer med Aarsæther og Hanssen (2018). Informanten bemerket at "dominoeffekten" av planene ikke vil være på plass før arealstrategien er det. Som Hansen og Aarsæther (2018) påpeker, er det ofte en mangel på sammenheng mellom samfunnsdelen og arealdelen, og de anbefaler derfor at kommuner benytter seg av en dedikert arealstrategi. Ved å integrere arealstrategien i samfunnsdelen av kommuneplanen kan man oppnå bedre styring av arealbruken og legge til rette for en mer helhetlig og bærekraftig utvikling, da arealstrategien fungerer som et bindeledd mellom samfunnsdelen og arealdelen av kommuneplanen. Arealstrategien kan derfor betraktes som et integrasjonsverktøy som bidrar til å knytte sammen samfunnsdelen og arealdelen av kommuneplanen på en mer harmonisk måte. Dette viser at Voss kommune mener at planhierarkiet er helhetlig og utgjør et integrert system, forutsatt at det brukes på riktig måte.

Som sagt tidligere kan kommuner enten ha et klima- og energispørsmål integrert i kommuneplanen eller de kan ha klimaplaner som kommunedelplan eller temaplan. En klimaplan som en kommunedelplan må fordelaktig følge prosesskravene i plan- og bygningsloven, som blant annet medvirkning, høring og at planen blir vedtatt politisk. De frittstående temaplanene kan gå raskere å utarbeide, og kommunen står friere til å velge prosess og format. En ulempe med slike selvstendige planer er imidlertid at de ofte har mindre forankring blant politikere, organisasjoner og innbyggere. Temaplaner kan gjøre det vanskeligere å gjennomføre tiltakene som planen foreslår (Miljødirektoratet, 2019). Voss kommune har valgt å utarbeide klimaplanen som en kommunedelplan. Informant fra arbeidsgruppen for klimaplanen fortalte at de har hatt 9 måneder med medvirkning, og gått bredt ut. De har inkludert en rekke aktiviteter, åpne møter hvor kommunen har arrangert klimacafe, de har hatt klimadagen BLØME, de har satset på barn og unge ved å ha undervisningsopplegget «Vossaklima 2030», kommunen har hatt en temamåned for ungdom som hadde fokus på gjenbruk og klimafotavtrykk, de har hatt klimaverksted og arrangert bygdelab. Ordføreren har også vært engasjert i medvirkningen og laget en video om klimaplanen. I tillegg har de hatt faglunsjer for å kompetanseheving i kommuneorganisasjonen med temaer som klimavennlige innkjøp, bærekraftig i offentlig sektor, klimabudsjett og klimaregnskap og innovative energiløsninger i bygg. Voss har hatt en omfattende medvirkningsprosess som er over minimumskravet i plan- og bygningsloven.

I klimaplanen står det at føringene i planen vil sammen med kunnskapsgrunnlaget om naturmangfold lagt i være særlig viktig i fremtidig arealplanlegging, og ikke minst ved rullering av kommuneplanens arealdel (klimaplan, s. 13). Det står også at alt henger sammen med alt, og for å nå de ambisiøse målene som er satt i klimaplanen, må deres klimasatsing være en integrert del av all videre samfunns- og arealplanlegging i Voss kommune. Planen har høye ambisjoner om at Voss har i 2030 redusert med 69% sammenlignet med 2005 nivået, og at i 2050 skal Voss være et lavutslippssamfunn (s.20). Det er en klimagassreduksjon som er mer ambisiøs en de nasjonale kravet. Avslutningsvis i klimaplanen skriver kommunen at de skal bli en grønn kommune, og markedsfører seg som det (s. 26).

6.1.2 Hammerfest

Jeg skal nå se på Hammerfest kommune, og undersøke om klimaplanens prinsipper er integrert i kommuneplanen og om planverket henger sammen.

I planstrategien for 2020-2023 skriver kommunen at det er i stor grad opp til kommunen å avgjøre innhold og prosess i kommunal planstrategi, fordi arbeidet med planstrategi skal tilpasses kommunens utfordringer og planbehov. Det er bra at kommunen tilpasser politikken til lokal kontekst. Kommunen skriver videre at kommunal planstrategi må likevel ta hensyn til nasjonale forventninger. Videre skriver de at forventningene er retningsgivende, ikke bestemmende, ved utarbeiding kommunale planer. I planstrategien er et av temaene i planen klima, energi og miljø. Her erkjenner kommunen at veitrafikk står for den største utslippsmengden i kommunen. Til slutt er det listet opp temaer som kan være til diskusjon i planarbeidet, jeg har tatt med noen:

- Miljøproblematikk nå og i fremtiden
- Kommunens oppgaver og rolle i arbeidet med klimatiltak
- Hvordan møte klimaendringene?
- Grøntarealer
- Klima-og energiplanens betydning for øvrige planer og virksomhet
- Klimabudsjett og miljø

Jeg skal nå se som klimaplanens prinsipper er integrert i samfunnsdelen. Gjennom dokumentanalysen observeres det at klimaplanen til Hammerfest kommune har sitt utgangspunkt i kapittelet "Grønne Hammerfest" i kommuneplanens samfunnsdel, og det er dermed en direkte sammenheng mellom de to planene. En informant sa at samfunnsplanen oppfattes som mer integrert nå enn tidligere, fordi tidligere ble samfunnsdelen ansett som et obligatorisk dokument kommunen måtte ha. En annen informant understreket at samfunnsdelen dekker et bredt spekter av emner inkludert næringsutvikling, arealplanlegging og miljøvern, og dermed er klimaplanen integrert i kommuneplanen.

I klimaplanen står det at det er mange områder kommunen ikke råder direkte over, slik som for eksempel veitrafikk fordi Troms og Finnmark fylkeskommune har ansvar for innkjøp og drift av tjenester knyttet til kollektivtransport og er dermed en sentral aktør over hva som gjelder utslippsreduksjon fra både sjøfart og veitrafikk i kommunen. Så i planstrategien har de

identifisert at veitrafikk utgjør en stor andel av kommunens utslipp, men i klimaplanen skriver de at det ikke er noe kommunen rår over.

Kommuneplanens samfunnsdel i Hammerfest har en arealstrategi, og det kan dermed tenkes at det er en god kobling mellom samfunnsdel og arealdel. Likevel observeres det flere tilfeller der prinsipper ikke harmoniserer med hverandre. I samfunnsdelen står det at «arealgjenvinning, kompakt arealbruk og ivaretagelse av sammenhengende naturarealer skal være førende premisser i arealforvaltningen». Gjennom dokumentanalysen kunne jeg ikke observere at disse prinsippene kom frem i arealdelen. Samfunnsdelen og klimaplanen inneholder blant annet et mål om å tilstrebe arealnøytralitet. I arealstrategien står det at arealgjerrighet legges som et viktig prinsipp for kommunens arealplanlegging (samfunnsdelen, s. 33). Det står imidlertid også at til må til enhver tid være avsatt tilstrekkelig med næringsarealer i kommunens arealplan. Ved å ha to prinsipper som er motstridene gir det inntrykk av at kommunen ikke har forstått hensikten med en arealstrategi, fordi de ikke bruker føringene fra arealstrategien videre inn i arbeidet med arealdelen. I dokumentanalysen fremkommer det at både samfunnsdelen, arealstrategien og klimaplanen understreker viktigheten av å være restriktive med inngrep i urørte fjorder. Imidlertid avviker arealdelen fra dette prinsippet, med et nytt fokus på akvakulturnæring og inngrep i en omstridt sak i en laksefjord. Samfunnsdelen og arealdelen har forskjellige prioriteringer som er motstridene, når det blir spurt om hvorfor, sier en informant at samfunnsdelen og arealdelen ikke er jobbet med samtidig og at det har ikke vært enighet på hva de skal fokusere på. Arealdelen ble jobbet med først og samfunnsdelen har ikke tatt opp den retningen arealdelen har. Det ble også påpekt at utskiftingen av ansatte, spesielt sammen med etterslepet av saksbehandling, ble fremhevet som områder med rom for forbedring i Hammerfest kommune. Det står også i samfunnsdelen at det i forbindelse med planprosesser skal kommunen gå aktivt inn og sikre klimakrav i reguleringsplaner og andre planer. På spørsmål om hvilke klimakrav det er snakk om, svarer en informant at det har de ikke og at de kanskje bryt litt med sin egen plan. En informant påpekte at arbeidet med arealdelen startet litt før samfunnsdelen, og det er tydelig at noen prinsipper i samfunnsdelen ikke stemmer overens med de faktiske handlingene. En informant sier at det er vanskelig å si nei til utviklingsprosjekt i Hammerfest fordi det er en kommune hvor fraflytting henger over dem, og peker spesielt på at politikerne kan føle at de i større grad er «tvunget» til å si ja, og at kommunen generelt ønsker inntjening. I arealdelens bestemmelser og retningslinjer fant jeg ingenting om klima- og miljø.

I Hammerfest kommune har de valgt å utarbeide klimaplanen som en temaplan på bakgrunn av at prosessen ble kortere. De frittstående temaplanene kan gå raskere å utarbeide, og kommuner står friere til å velge prosess og format. Temaplaner er ikke forankret i Plan- og bygningsloven, og en ulempe med slike selvstendige planer er at de ofte har mindre forankring blant politikere, organisasjoner og innbyggere. Temaplaner kan gjøre det vanskeligere å gjennomføre tiltakene som planen foreslår (Miljødirektoratet, 2019).

Ettersom klimaplanen ble utarbeidet som en temaplan, ønsket jeg å undersøke planprosessen nærmere. Selv om planen er en temaplan gjennomgikk den en planleggingsprosess som resulterte i vedtak fra kommunestyret. I klimaplanen ble det påpekt det at mye av grunnlaget for planen ble hentet fra samfunnsdelen og de medvirkningsprosessene som ble gjennomført i den forbindelse. Ved varsling om oppstart av planarbeid mottok kommunen innspill og ideer fra ulike lag, foreninger, sektormyndigheter og organisasjoner. Dokumentasjonen viser at 7 sektormyndigheter og en privatperson kom med innspill. Jeg la spesielt merke til Statsforvalterens innspill til planen som påpekte viktigheten av å sikre en sammenheng mellom konkret oppfølging, prioritering av tiltak og tilgjengelige økonomiske ressurser for gjennomføring av tiltakene i arbeidet videre med planen. Statsforvalterens innspill samsvarer med det Aarsæther (2018) skriver om koblingen mellom samfunnsdel og økonomiplan. Videre bemerket jeg kommunedirektørens vurdering om at det hadde vært en god involvering og medvirkning i arbeidet, noe som har sikret bredde i innspill (Hammerfest, saksfremlegg, 2022). Jeg la også legge merke til kommunedirektørens bemerkning om at klimaplanen ville danne grunnlaget for handling/økonomiplan. Det ble spesielt interessant i lys av min undersøkelse av økonomiplanen, som jeg skal se nærmere på i neste delkapittel.

Basert på resultatene fra dokumentanalysen og intervjuene med kommunalt ansatte, konkluderes det med at det er manglende sammenheng mellom arealdelen og de andre planene på flere områder. Imidlertid viser det seg at prinsippene i samfunnsdelen og klimaplanen er sammenkoblet.

I det neste forskningsspørsmålet skal jeg se nærmere på om klimahensynene i klimaplanen reflekteres i kommunens budsjett. I Alber og Kern sin figur handler det første styringsverktøyet om hvordan kommunen styrer seg selv. Det vil derfor være relevant å se på økonomiplanen til kommunene. Økonomiplanen er et verktøy som brukes til å fastsette politiske prioriteringer og fordele økonomiske ressurser innenfor gitte rammer.

6.2 B Er klimaplanens tiltak reflektert i kommunens budsjett?

Jeg har til nå sett på om Voss og Hammerfest har integrert klimaplanens prinsipper i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Jeg skal nå se på om klimaplanens prinsipper er integrert i kommunens budsjett.

Som tidligere forklart i teoridelen, er økonomiplanen et instrument for å fastsette politiske prioriteringer og fordele økonomiske midler innenfor gitte rammer. Aarsæther (2018) understreker behovet for en direkte kobling mellom samfunnsdelen og økonomiplanen, og foreslår fjerning av handlingsdelen for å tydeliggjøre hvordan samfunnsdelen blir implementert gjennom økonomiplanen. I et integrert plansystem gir samfunnsdelen føringer for utarbeidelsen med handlingsplan/økonomiplan. En manglende kobling til handlingsplan/økonomiplan, vil gjøre at samfunnsdelen mister mye av sin funksjon. (Distriktssenteret). Noen kommuner i Norge har innført et klimabudsjett i økonomiplanen. KS (2021) skriver at styrken til klimabudsjettet er at det er transparent og synliggjør utfordringsbildet og kommunens prioriteringer for innsatsen for å nå klimamål. Det fungerer også som et viktig kommunikasjonsverktøy både internt og eksternt. Jeg vil nå undersøke om kommunene har integrert klimatiltak i økonomiplanen og om de har et klimabudsjett.

6.2.1 Voss kommune

Voss kommune har integrert klimatiltak i økonomiplan gjennom implementeringen av et klimabudsjett. Klimabudsjettet inneholder innbyggernes klimafotavtrykk og framskrivninger. Det viser også hvilke klimatiltak som iverksettes når det gjelder direkte utslipp, ikke-kvantifiserbare utslippsreduksjoner, og utslipp og opptak fra skog og annen arealbruk. Hvert tiltak har beskrevet hvilket tiltak det er, hvor stor kostnad, hvilke sektor som har ansvar, hvilke kilde, og hvor stor reduksjon tiltaket vil ha.

I intervjuet med en informant i arbeidsgruppen til klimaplanen på Voss, ble det sagt at det ble startet tidlig med å søke på eksterne midler for å finansiere klimaplanen, og at det var avgjørende for å kunne gjennomføre klimaplanen. Det ble søkt om støtte fra statsforvalteren og fylket for medvirkning og kompetanseutvikling.

Klimabudsjettet uttrykker en forpliktelse fra kommunens side til å prioritere klima- og miljøtiltak på lik linje med andre sentrale områder i kommunens drift. Det ble også opplyst at budsjettet til klimatiltakene egentlig var langt større enn det som ble presentert. Kommunen hadde færre ressurser enn forventet, og som en konsekvens ble den første posten som ble kuttet, midler til energieffektiviseringstiltak. Informanten påpekte at det ville vært enklere hvis klimaarbeidet var lovpålagt, da ville det ikke vært like lett å fravike klimatiltakene i budsjettet.

I figur 5 og 6 vises noen av tiltakene kommunen har for direkte utslipp, og noen tiltak de har som er ikke-kvantifiserbare utslipp. Totalt vil alle tiltakene føre til en reduksjon av klimagassutslipp på 36 tonn CO₂-ekvivalent, og med en kostnad på 5 170 000 kroner.

Klimatiltak med i økonomiplanen

Direkte utslipp

Reduksjonar synast i tonn CO₂ ekvivalentar

Beløp i 1000 kr

Klimatiltak	Kostnad 2023	Sektor	Kjelde	Reduksjon 2023	Beskriving
Fossilfrie anleggsmaskiner og utstyr	150	Annen mobil forbrenning	Dieseldrevne motorredskaper	25,0	Innfasing av fossilfrie anleggsmaskiner og utstyr. Innkjøp av ei utslippfri anleggsmaskin for klimanøytrale og miljøvennlige operasjonar i kommunen sin eigen drift og i andre område der lokale utslipp og støy bør avgrensast. Heradet ynskjer å vera føregangsaktar.
Omlagging til fossilfrie køyretøy	2 500	Annen mobil forbrenning	Personbilar	11,0	Det er eit stort behov for utskifting av gamle bilar i Voss herad. Me har framleis mange bilar som går på diesel eller bensin, og ved utskifting av desse kan me redusera årleg utslipp dersom me kjøpar inn fossilfrie bilar. Det er i 2023 sett av ekstra midlar i klimabudsjettet til å gjera eit løft i bilparken, slik at me får bytta ut fleire bensin- og dieselbilar med el. Elles skal tiltaket dekke meirutgifter ved kjøp av fossilfrie køyretøy når eksisterande tenestebilar skal byttast ut eller nye kjøpast inn.
Sum	2 650			36,0	

Figur 5: Oversikt over noen tiltak over direkte utslipp, Voss kommune klimabudsjett

Ikke-kvantifiserbare utslippsreduksjoner

Reduksjonar synast i tonn CO2 ekvivalentar

Beløp i 1000 kr

Klimatiltak	Kostnad 2023	Sektor	Kjelde	Reduksjon 2023	Beskriving	Beskriving av finansiering
Ducky verktøy Folkets Fotavtrykk	25	Annet	Utslipp og opptak av klimagasser	0,0	Avanserte verktøy for kartlegging av forbruksbasert klimarekneskap.	Kommunale midlar og tilskudd frå fylkeskommunen (50 % refusjon)
Grønt hytteliv	125	Annet	Utslipp og opptak av klimagasser	0,0	Samarbeid med Bergen kommune, Eidfjord og Kvam. Prosjektet skal kartlegga klimafotavtrykk frå hyttebygging og hyttebruk, og identifisere utslippsreducerande tiltak. Ekstern aktør vil gjennomføre kartlegginga. Konkurransgrunnlaget er utarbeida, og prosjektet vil halda fram inn i 2024. Det er planlagt å nytta 125 000 kr til sjølv kartlegginga i 2023. Midlar utover dette vert til utprøving av eventuelle tiltak som kjem fram i rapporten.	Bergen har fått klimasatsmidlar til prosjektet, og Voss herad bidreg med eigeninnsats og mildar.
Plaststrategi	100	Annet	Annet	0,0	Voss herad har laga ein plaststrategi for å redusera forbruk og betra handteringa av plast. Det kan bli aktuelt å gjennomføre ulike tiltak for å hindra plast på avvege. Dette kan vera insentivordningar eller tiltak som gjer at plast vert samla inn og gjenbrukt. Konkrete tiltak må avgjerast etter endeleg vedtak av strategien.	I hovudsak midlar for utdeling til andre

Figur 6: Noen av tiltakene i klimabudsjettet, Voss kommune klimabudsjett.

6.2.2 Hammerfest kommune

Hammerfest kommune har også et klimabudsjett i økonomiplanen, og skriver at klimabudsjettet skal fungere som et styringsverktøy for å sikre oppnåelsen av utslippsmålene, og, at det vil inneholde tiltak for å redusere klimagassutslippene innenfor utpekte innsatsområder i klimastrategien.

Imidlertid står det i økonomiplanen at «det trolig ikke vil være egne økonomiske ressurser tilgjengelig til klimatiltak i de nærmeste årene» (økonomiplan, s. 20). Videre står det at en konsekvens av nedskalering av drifta og redusert budsjett vil trolig bidra til å redusere utslipp og vil være positivt for kommunens utslippsregnskap av de direkte utslippene (s. 20). Som KS (2021) påpeker vil det i klimabudsjetter mange tilfeller være en utfordring å sikre samsvaret mellom målsetninger og handlinger, da klimautfordringen krever samarbeid på tvers av sektorer og ressursfordeling på nye områder. Funnet tyder på at Hammerfest kommune erkjenner betydningen av å integrere et klimabudsjett i sin økonomiplan, men møter utfordringer knyttet til tilgjengelige ressurser for å implementere tiltakene.

En informant uttrykte ærlig at det ikke er satt av egne ressurser i økonomiplanen til klimatiltak i de kommende årene. Det ble begrunnet med økonomiske utfordringer kommunen står overfor, noe som setter press på budsjettprioriteringene. De økonomiske utfordringene som informanten fra kommunen sier de står ovenfor i dag er at de havnet på ROBEK- listen ved inngangen av 2024. Det ble imidlertid understreket at kommunen fortsatt er forpliktet til å gjøre det lovpålagte og en minimumsstandard for klimatiltak, til tross for de økonomiske begrensningene. En informant reflekterte åpent over prioriteringen av klimaarbeidet i lys av andre politiske og økonomiske hensyn. Informanten delte at i arbeidet med store saker og utfordringer, oppstår det ofte situasjoner der klimaaspektet kan komme i konflikt eller bli nedprioritert til fordel for andre hensyn. En annen informant uttrykte frustrasjon over det begrensede handlingsrommet som budsjettet gir for klimaarbeidet.

I sakspapirene til klimaplanen la jeg merke til kommunedirektørens bemerkning om at klimaplanen ville danne grunnlaget for alle underliggende temaplaner og handling/økonomiplan. Det ble spesielt interessant i lys av min analyse av økonomiplanen hvor det ikke ble bevilget midler til klimaplanen i det hele tatt. Men selv om det ikke er prioritert penger til klimatiltakene er det likevel satt opp tiltak som ikke krever penger som for eksempel gjennomgang av praksis for innkjøp og anskaffelser, vektlegge klima som et sentralt tema i dialog om næringsutviklingen i kommunen, få et energiregnskap, sette et mål for prosent reduksjon i energiforbruk innen 2030, lage en plan for utfasing av kommunens fossile biler disse innen 2030. Alle klimatiltak trenger ikke koste penger for å redusere klimagassutslipp. Kommunen har satt av 200 0000 kroner til et klima- og miljøfond som lokale lag og foreninger, bedrifter og privatpersoner kan søke på.

6.3 C Er klimaplanlegging integrert i kommunens organisering og samarbeid internt?

Ifølge forskning utført av Westskog et al. (2022) av norske kommuner, er det avgjørende for suksess innen klimaplanlegging at kommunen engasjerer hele kommuneorganisasjonen bredt. Amundsen og Westskog (2018) har også kommet frem til at når en kommune har institusjonalisert klimapolitikken vil de ta nødvendige langsiktige hensyn for klimapolitiske valg i kommunen være en naturlig del i alle saker som behandles. Nå vil jeg undersøke organiseringen av klimaplanleggingen i kommunen og hvordan det interne samarbeidet

foregår for å se om hele kommuneorganisasjonen er engasjert. Jeg undersøker Voss kommune først, og deretter Hammerfest kommune.

6.3.1 Voss kommune

På spørsmål om hvordan klima og miljø er organisert i Voss kommune svarte representanter fra kommunen at de ikke har en egen klima- og miljøavdeling, men at klima- og miljørådgiveren sitter i kommunedirektørens stab. De forteller også om organisering av planprosessen for klimaplanen for å forklare hvem som har vært med. Utvalget for klima og miljø var den politiske styringsgruppen for arbeidet med klimaplanen. De hadde vært involvert i avgjørelses og orienteringssaker underveis i planprosessen. Kommunedirektøren sin ledergruppe fungerte som administrativ styringsgruppe og var jevnt orientert underveis. I tillegg hadde klimaplanen en arbeidsgruppe (klimateam) som hadde ansvar for utformingen av planen, som var ledet av stabsavdelingen for strategi og styring. De andre i gruppen var kommunalsjef for tekniske tjenester, stabssjef for styring og strategi (som er ansvarlig for økonomiplan og budsjetter), leder for planavdeling for tekniske planer, klima- og miljørådgivere, en som arbeider med flom og klimatilpasning, beredskapsansvarlig, næringssjef, og en fra landbruk. Arbeidsgruppene hadde jevnlig møter ca. hver andre måned for å holde hverandre oppdatert.

For å sikre at arbeidet med klimaplanen var forankret i hele kommuneorganisasjonen hadde kommunen også en intern referansegruppe med representanter fra alle tjenesteområder: kommunikasjon, innovasjon, folkehelse/friluftsliv, prosjekt og utvikling, beredskap, Oppvekst/skole, teknisk/næring, oppvekst/barnehage, helse og omsorg, kultur, kultur/ungdomsarbeid, representant for hovedtillitsvalgte, og klimateamet i kommunen. Kommunen hadde også en ekstern referansegruppe. Her satt Voss Naturvernlag, Natur og Ungdom, Voss Utferdelslag, Voss Bondelag/ Bonde og småbrukarlag, Voss Energi, IHM, representanter fra Ungdomsrådet og Utvalg for klima og miljø, representant fra «berekraftig reiseliv», Klimapartner Vestland, Vestland Fylkeskommune, Statens Vegvesen og Nærøyfjorden verdsarvpark/verneområdeforvaltning.

I tillegg forteller en informant fra klimateamet at når de begynte prosessen med klimaplanen hadde klimateamet faglunsjer med alle som ville (internt i kommunen) om ulike temaer hver gang, om alt fra innkjøp til fremtidsrettet bygg. Effekten av faglunsjer var at de skapte et enda

større engasjement i administrasjonen på tvers av sektorene. Faglunsjene var for å heve kompetansenivået. Det viser en aktiv intern institusjonalisering.

Under intervjuet med informant fra arbeidsgruppen ble det klart at klima- og miljørådgiveren har vært sentral i implementeringen av klima- og miljøtiltakene på kommunen. Rådgiveren har systematisk gjennomgått alle de 122 tiltakene som utgjør "hva skal vi gjøre"-dokumentet, og har delt dem inn i de ulike avdelingene med ansvar, inkludert teknisk, næring, plan og bygg, prosjekt og utvikling, landbruk, kulturavdelingen, og helse og omsorg. Alle avdelingene må rapportere inn sine tiltak, planer og fremgangsmåter, samt hvordan tiltakene blir integrert i kommende økonomiplaner. Videre har kommunen engasjert konsulentfirmaet Asplan Viak for å bistå med utarbeidelsen av en matrise for implementeringen av tiltakene. Denne matrisen vil fungere som et verktøy for å spore fremdrift og måloppnåelse. Gjennom samarbeidet vil de identifisere nødvendige tiltak og sette opp en rapporteringsstruktur som sikrer at målene nås i tråd med de fastsatte tidsfristene. I forbindelse med at klimaplanen skulle ut på høring fortalte en informant at de fikk med ordfører, kommunedirektør og politisk saksordfører til å regne ut bruke Ducky for å klimafortrykket sitt og legge det frem, slik at det ble litt engasjement rundt det i befolkningen.

Gjennom denne omfattende organiseringen ble klimaplanleggingen forankret politisk, administrativt, og eksternt. Forskningsfunnene viser dermed at Voss kommune har engasjert hele kommuneorganisasjonen bredt i klimaplanleggingen.

6.3.2 Hammerfest

En informant som ble spurt om strukturen for klima- og miljøarbeid i Hammerfest kommune, opplyste at klima- og miljørådgiverne nå utgjør en avdeling sammen med landbruk og næring etter en omorganisering for omtrent ett år siden, som ble bestemt av politikerne. Bakgrunnen for omorganiseringen var en diskusjon om hvordan kommunen kunne jobbe mer effektivt for å påvirke klimagassutslipp. De kom frem til at næring og miljø henger tett sammen i forbindelse med klima og at de derfor måtte ha et større miljøfokus i næringspolitikken og støtte til næringslivet. En informant uttrykker at når miljø og næring er i samme avdeling, blir det interessant når nærings søknader kommer inn. Det undres av informanten hvilken del som får størst vektlegging, eller hvor mye vekt som legges på miljødelen i slike søknader. Det ble

også kommentert at næring handler veldig mye om å få på plass arbeidsplasser, og få økonomien til å blomstre, og da vet man ofte at miljøhensynet kanskje ikke blir prioritert like høyt. Et spørsmål som kan stilles er derfor om omorganiseringen har oppnådd politikernes intensjoner.

En informant forteller at de hadde workshops og utlysning av igangsettelse av klimaplanarbeidet, og mener selv at de har fått en del lokale innspill. Informanten forteller videre at det var åpent for innspill fra innbyggere, lag og foreninger. Det blir også fortalt at de var i ungdomsrådet og presentert hva de skulle jobbe med, slik at de fikk barn og unges syn på det. Det blir også uttrykt at de har vært i ledermøter og presentert og drøftet, og litt i råd med stabene i forhold til prosessen med planarbeidet. Det bemerkes også at flere av informantene ikke kjenner til planen like godt. Det kan da tenkes at klimaplanen ikke har vært jobbet godt nok tverrsektorielt og at alle ikke har like stor tilknytningen til den. Noen informanter uttrykket at det kunne vært bedre kommunikasjon mellom administrasjon og de andre avdelingene, og at administrasjonen tok en større rolle i klimaplanleggingen.

Gjennom denne analysen om organiseringen og samarbeidet internt i Voss og Hammerfest kommuner, viser forskningsfunnene at Voss kommune viser en mer integrert tilnærming til klimaplanleggingen sammenlignet med Hammerfest kommune. Mens Voss har etablert effektive strukturer for politisk og administrativ styring, tverrfaglig samarbeid og bred deltakelse, avdekker Hammerfest utfordringer knyttet til kommunikasjon, samarbeid og forankring av både klimaplanen og klimaplanlegging generelt i hele organisasjonen.

6.4 D Er det eierskap til klimaplanlegging i organisasjonen?

I forskningsspørsmål D som fokuserer på å vurdere eierskapet til klimaarbeidet i organisasjonen, er det nødvendig å se nærmere på hvordan holdningene, oppfatningene og engasjementet til informantene er når det gjelder klimaplanlegging. Amundsen og Westskog (2018) understreker viktigheten av institusjonalisering av klimapolitikk for kommuners omstillingskapasitet. Ifølge Tolbert og Zucker (1996, referert til i Amundsen og Westskog, 2018, s. 121) innebærer institusjonalisering etablering av rutinemessig samspill mellom ulike aktører i kommunen, både fra administrasjon og politikere, for å håndtere utfordringer knyttet til utvikling og implementering av en sammenhengende og langsiktig klimapolitikk. Når

klimapolitikken er institusjonalisert, blir langtidsvirkninger av klimatiltak en integrert del av alle beslutningsprosesser i kommunen. Kasa et al. (2018, sitert i Amundsen og Westskog, 2018, s. 124) påpeker at kommuner som institusjonaliserer sin klima- og miljøpolitikk, identifiserer dette politikkområdet som en sentral del av kommunens identitet. For eksempel profilerer Tingvoll seg som en "økokommune", Hurdal som "bærekraftsdalen" og Arendal som "miljøkommunen".

6.4.1 Voss kommune

En observasjon som ble gjort under intervjuene er at informantene uoppfordret sa slagordet «(...) å tenke klima og miljø i alt vi gjør». Det virker som om det er en utbredt oppfatning blant informantene i Voss kommune at å tenke på klimaet i alt de gjør er en viktig del av dem, og det kan tyde på at klima- og miljøbudskapet er godt forankret i organisasjonen. En informant sier at slagordet kom fra politikerne, og slagordet finner jeg igjen i klimaplanen. Funnene kan tyde på institusjonalisering av et bestemt prinsipp eller verdi i organisasjonen, spesielt når det gjelder klima og miljø. Denne konteksten korresponderer med teorien om institusjonalisering av klimapolitikk, som forklart av Amundsen og Westskog (2018).

Når det gjelder hvor opptatt politikerne var av klima- og miljøspørsmål forteller en informant at det varierer litt hvor opptatt politikerne er av klimaplanlegging, men for å ta et eksempel så bygde kommunen selv en ny fløy på ungdomsskolen, og der ble fokusert på at det måtte tas i bruk en annen type materiale og at det ville koste mer å bygge klima- og miljøvennlig. Det ble da bevilget ekstra penger for å ta den kostnaden. Informanten mente det var et veldig tydelig signal fra politikerne at de også tenker på klima. Det ble også sagt under intervjuet at jo mer fokus det er på klima, og med en gang politikerne blir opptatt av slike problemstillinger så blir det satt på agendaen og det er dermed enklere å få ting gjennomført. En annen informant syntes at politikerne har ambisjoner politisk om at kommunen skal være langt fremme og god på klimaarbeid. Disse funnene støtter teorien om at kommuner som institusjonaliserer sin klima- og miljøpolitikk, identifiserer politikkområdet som en sentral del av kommunens identitet. I kommuneplanens samfunnsdel skrivet Voss kommune at de skal bli en grønn kommune, og at de skal markedsfører seg som det (samfunnsdelen, s. 26). Denne strategiske markedsføringen som en miljøvennlig kommune reflekterer en dypere integrasjon av klima- og miljøhensyn i kommunens kjerneverdier og prioriteringer.

Samlet sett viser både teorien og funnene hvordan Voss kommune har oppnådd en betydelig grad av institusjonalisering når det gjelder klima- og miljøhensyn, og hvordan hensynet har blitt en fundamental del av kommunens identitet og virksomhet. Institusjonalisering defineres som etableringen av rutinemessige samhandling mellom ulike aktører i kommunen, inkludert både administrasjonen og politikere, med sikte på å løse utfordringer knyttet til utvikling og implementering av en helhetlig og langsiktig klimapolitikk. Observasjonene fra Voss kommune illustrerer hvordan denne prosessen har resultert i en integrasjon av klima- og miljøhensyn som en naturlig del av kommunens praksis.

6.4.2 Hammerfest

I Hammerfest kommune avdekkes det en utfordring knyttet til eierskapet til klimaarbeidet. Svarene fra informantene indikerer at det ikke er full enighet blant de ansatte, administrativ ledelse og politikerne når det gjelder prioriteringene knyttet til klima. Det kommer frem ved flere intervjuer at ved beslutninger om bruk av midler, så taper ofte miljøet, og det samme viser funnene fra økonomiplanen, siden klimaplanen ikke har fått noen midler til å gjennomføre tiltak. Funnene antyder at det ikke er et klart eierskap til klimaarbeidet på tvers av hele organisasjonen.

Når det blir spurt om kommunen vil klare å redusere utslippene innen 2030 med den nåværende kursen, påpeker en informant at utfallet avhenger av hvordan de fortolker statistikk og målinger. Ved å trekke frem et eksempel hvor en industri i dag har betydelige utslipp, bemerkes det at dersom denne industrien forsvinner kan det gi inntrykk av at målene oppnås uten mye innsats. En annen informant mente at klimatiltak kan bli sett på som en «fanesak» som ser fint ut for en kommune.

På spørsmål om politisk og administrativ ledelse er enig om retningen kommunen skal ha innenfor klima svarer en informant at det virker ikke helt sånn, og at det er avhengig av partitilhørighet. Hvis spørsmålet om å prioritere mellom å bruke ressurser på en ny skole eller klimatiltak, velger de nok å investere i skole hver gang, satt på spissen. Et annet tema som blir tatt opp er at kommunen først og fremst har fokus på lovpålagte oppgaver, og en informant tror ikke de gjør så mye mer enn det.

Det ble også gjentatte ganger påpekt at kommuneledelsen har en sentral rolle og et betydelig ansvar i arbeidet med klima. Noen informanter ser på kommuneledelsen som en viktig aktør og legger betydelig vekt på deres rolle i fremdriften av klimaarbeidet. Andre kommenterte at det går på sentraladministrasjonen, altså de ulike avdelingene, og det ble da lagt vekt på utskiftingen av ansatte, spesielt sammen med etterslepet av saksbehandling. Det kunne da oppleves at sakene ikke ble like godt utredet.

Basert på analysen kan det konkluderes med at eierskapet til klimaplanleggingen varierer mellom Voss og Hammerfest kommuner. Mens Voss kommune viser en høy grad av eierskap og institusjonalisering av klimaarbeidet, står Hammerfest kommune overfor utfordringer med å sikre tilstrekkelig eierskap og forpliktelse på tvers av organisasjonen.

Jeg har nå sett på om kommunene integrerer klimaplanens prinsipper i plansystemet, jeg også sett på om klimaplanens prinsipper er integrert i kommunens budsjett, om klimaplanleggingen er integrert i kommunens organisering og samarbeid internt og til slutt sett på kommunenes eierskap til klimaplanlegging. Jeg skal nå gå kortere inn på hvordan Voss og Hammerfest bruker de tre andre klimastyringsvirkemidlenestyrene til Alber og Kern gjennom virkemidlene kommunene har av å være forbruker, leverandør og tilrettelegger. Funnene er basert på intervjuene og plandokumentene. De tre styringsverktøyene til Alber og Kern skal gjennomgås fordi forfatterne argumenterte for at det ikke er nok å bare bruke en av klimastyringsvirkemidlene til å redusere klimagassutslipp alene.

6.5 Kommunene som forbruker, leverandør og tilrettelegger i klimaplanlegging

Alber og Kern argumenterer for at kommuner har fire ulike kategorier av styringsverktøy for å styre klimaplanleggingen. Jeg har ovenfor undersøkt hvordan Voss og Hammerfest bruker myndighetsstyring internt og eksternt. Nå vil jeg gå gjennom de tre gjenværende styringsverktøyene til Alber og Kern; kommunen som forbruker, leverandør og tilrettelegger.

6.5.1 Voss

Det andre styringsverktøyet kommunene har ifølge Alber og Kern er å fungere som en *leverandør*. Det innebærer at kommunen kan påvirke klimahandlinger gjennom sin rolle som

eier av lokale selskaper innenfor sektorer som energiforsyning, vann- og avfallshåndtering. Ved å styre disse selskapene har kommunen en indirekte innflytelse på klimatiltak. Voss kommune har tatt tydelig et standpunkt om deres rolle som leverandør klimaplanen. I satsingsområde 13 vektlegges det at de kommunale selskapene skal være ledende i klimaarbeidet. For å sikre at disse selskapene bidrar til å oppnå målene og satsingsområdene i klimaplanen, har Voss kommune utviklet en eierskapsmelding. I denne meldingen skal de kommunale selskapene årlig rapportere hvordan de bidrar til å nå klimamålene og satsingsområdene som er fastsatt i klimaplanen. På denne måten har Voss kommune gjort de kommunale selskapene ansvarlige og sikret deres aktive deltakelse i kommunens klimaarbeid (klimaplanen, s. 38). Alber og Kern påpeker at kommunen som leverandør alene ikke er tilstrekkelig for å håndtere klimaendringene, og at andre styringsformer må tas i bruk for å redusere klimagassutslipp gjennom klimastyring (Alber og Kern, 2009 s. 10).

Den tredje kategorien kommunen kan ta i bruk i klimastyring er kommunen som *forbruker*. Det innebærer at kommunen handler som en klimabevisst forbruker ved å stille klimakrav i sine innkjøpsprosesser. I rollen som forbruker innebærer å velge mer bærekraftige og miljøvennlige alternativer i kommunens drift og daglige aktiviteter. I klimaplanen til Voss kommune finnes det flere punkter som omhandler Voss som forbruker og hvor de stiller krav. For eksempel ønsker de å stille krav til null- og lavutslippsteknologi (elektrisk, hydrogen og biogass) ved innkjøp av kommunale kjøretøy og tjenester, kreve utslippsfrie bygg- og anleggsmaskiner i kommunale prosjekter, bruke offentlige innkjøp for å skape best mulig klimasmart marked, være pådriver for utslippsfri teknologi i utbyggingsprosjekter i Voss kommune og at i 2023 skal kommunens bilpark være utslippsfri. De skal også bruke lokalprodusert frukt og mat i så stor grad det er mulig i kommunal regi.

I tillegg til initiativer som retter seg mot kommunens egne forbruksmønstre, kan kommunen også ta i bruk kategorien *tilrettelegger* ved å påvirke innbyggere og samfunnsaktører til å ta gode valg ved holdningsskapende kampanjer, men også samarbeide med private og samfunnsaktører, etablerer offentlig-private partnerskap og etablerer nettverksarenaer. Amundsen og Westskog (2018) argumenterer for at nettverksbygging er en viktig faktor for å få til klimaplanlegging i kommunene. Nettverksbygging kan bli strukturert gjennom partnerskap eller ved å delta som medlem i et geografisk eller tematisk nettverk. Kommunen, i rollen som nettverksbygger, har ansvar både internt i organisasjonen og eksternt i lokalsamfunnet. Gjennom aktiv deltakelse i nettverk og samarbeid på tvers av kommunens

strukturer, kan kommunen tilegne seg nye ideer og løsninger. Voss kommune har et omfattende engasjement i ulike nettverk, noe som har ført til positive effekter gjennom kunnskapsdeling og etablering av nye samarbeidsforbindelser, ifølge en informant fra klimaplanens arbeidsgruppe. Det sammenfaller med resultatene i studien gjort av Hanssen, Hofstad og Hisdal (2015). I Voss kommune tilrettelegger de for flere aktiviteter som går utover deres direkte styringsmyndighet eller juridiske ramme. De har for eksempel undervisningsopplegg «Vossaklima 2030» som standard opplegg på mellomtrinnet. De har også laget en satsing som heter «Grøn November» i samarbeid med frivillige lag og organisasjoner. De samarbeider med Voss energi om å ha energiuke med ungdomsskolen, og de har en satsing som heter «Bærekraftige barnehager» i samarbeid med KS sitt bærekraftsnettverk og Asker kommune. I tillegg bruker kommunen Ducky som er en klimakalkulator som estimerer innbyggerne sine klimafotavtrykk. Ordfører, kommunedirektør og politisk saksordfører har også vært med på å teste sitt klimafotavtrykk for å vise engasjement ut i befolkningen.

Voss kommune er også med i nettverk spenner over flere områder, blant annet med fylkeskommunen sitt klimanettverk, deltakelse i Klimapartner Vestland og involvering i forsknings- og utviklingsprosjekter og landbruksnettverk. I samarbeidet med KS sitt bærekraftsnettverk har kommunen fått inspirasjon til å gjennomføre en KPI-analyse, som har åpnet opp for tilknytning til et internasjonalt nettverk. Voss samarbeider også tett med nabokommuner når det gjelder flom- og klimatilpasning. De arrangerer Vossedagene, en konferanse som er i samarbeid med Voss Energi og destinasjonsselskapet og næringshagen. I klimaplanen skriver kommunen at de vektlegger samarbeid både nasjonalt og internasjonalt. Det globale nettverket FN initiativ U4SSC har utarbeidet en analyse som viste at de scoret dårlig på energi og vannforbruk, tilrettelegging for økt sykkel, gange og offentlig transport og vann og avløpt. Analysen gjør at kommunen kan utvikle av målrettede strategier. Kommunen skriver at ved å delta i globale nettverk har de sammenlignet seg med andre og fått inspirasjon til å arbeide vider med FNS bærekraftsmål.

På spørsmål om kommune hadde hatt effekt av nettverksamarbeidet svarte en informant at de ser at Voss Energi har tatt ansvar for å ha en uke i året med ungdomsskoleeleven hvor fokuset er fornybar energi. I samarbeid med Grønn region Vestland, som resulterte i utarbeidelsen av en strategisk næringsplan og reiselivsstrategi. Samarbeidet inkluderer også destinasjonsselskapet Visit Voss, som fokuserer på klima, natur og miljø i

reiselivsutviklingen. I forbindelse med medvirkningsprosessen i klimaplanen hadde de en måned som de kalte for Grønn november. Kommunen i samarbeid med ungdomsarbeidere, kulturavdelingen og friville lag hadde en måned hvor de hadde fokus på gjenbruk med Kari Traa som fortalte hvordan man kunne sy om klærne. Året etterpå hadde ikke kommunen kapasitet til å gjennomføre Grønn november på grunn av arbeidet med klimaplanen, men da ble Grønn november arrangert uten at kommunen var involvert. Dermed har flere samarbeider hatt en effekt.

6.5.2 Hammerfest

Gjennom dokumentanalysen av plandokumentene og intervjuene skal jeg nå se på hvordan Hammerfest kommune bruker de ulike kategoriene innenfor klimastyring: forbruker, leverandør og tilrettelegger i klimaplanleggingen.

Når det gjelder Hammerfest kommune som en leverandør, kommer det ikke frem i plandokumentene hvordan kommunen påvirker sine egne selskaper. I et intervju ble det sagt at kommune har dialog med avfallsselskapet i forhold til søppelhåndtering. Funnene peker derfor på et område hvor kommunen har et potensiale for forbedring.

I kategorien *forbruker* har kommunen vedtatt mål om å redusere energiforbruket i kommunale bygg. De vil medvirke til det grønne skiftet innen lokalt næringsliv og stimulere til økt antall grønne arbeidsplasser, bl.a. ved å stille krav, de vil også utarbeide retningslinjer og innføre praksis for å redusere kommunal reisevirksomhet så langt som mulig. De skal også utarbeide en lokal anskaffelsesprosedyre hvor de stiller strenge miljøkrav, og vektlegger disse i alle anskaffelser og anbudskonkurranser.

Kommunen kan gjennom styringsvirkemidlet som *tilrettelegger* påvirke innbyggere og samfunnsaktører til å ta gode valg ved holdningsskapende kampanjer, men også samarbeide/nettverksbygging med private og andre samfunnsaktører. Klimaplanen fremstår som preget av visjoner, fordi den mangler konkrete tiltak: kommunen sier de skal bidra til det grønne skiftet innen lokalt næringsliv, det er strategier for å bidra til at innbyggerne har gode muligheter, kunnskap og motivasjon til å ta gode miljø- og klimavalg, men det mangler konkrete planer for hvordan dette skal gjennomføres. Dette snakker også en informant om, at de skal jobbe mot innbyggerne i forhold til det å få ned forbruker privat, slik at det blir lettere

å ta kloke valg i forhold til klima, men at kommunen enda ikke har noen konkrete tiltak per nå. Under et kommunestyremøte den 7. november 2023 ble det fremmet forslag om å opprette en informasjonsside for klimavennlige valg. Dette ble begrunnet med viktigheten av å engasjere bredt for å redusere energiforbruket og klimaavtrykket i kommunen. Forslaget fikk 14 stemmer for og 15 stemmer imot, noe som indikerer politisk uenighet om retningen for kommunens klimaplanlegging (Hammerfest, saksfremlegg, 2023). Under et intervju ble det nevnt at kommunen har igangsatt et prosjekt om urban dyrking for å oppmuntre innbyggerne til å dyrke sin egen mat. Det ble også nevnt at kommunen anerkjenner og belønner bedrifter som oppnår miljøsertifisering. Dette viser at kommunen går utenfor de juridiske rammene av lovpålagte oppgaver.

Det synes å være begrensninger knyttet til styring gjennom nettverk, siden kommunen aktivt ikke legger til rette for samarbeid og partnerskap med private og samfunnsaktører for å oppnå klimamålsetningene. Det fremkommer ikke av plandokumentene at kommunen er med i noen nettverk. Intervjuer av flere av informantene sier de er usikre eller at de ikke er med i noen nettverk, mens en informant kommenterer at de er med i nettverk med fylkeskommunen og har god dialog med dem angående kollektivtransport. Det ble også nevnt at de deltar på klimaseminar med andre kommuner i Troms og Finnmark, men at de ikke har innarbeidet noen samarbeidsavtale med andre nabokommuner.

7 Drøfting

I dette kapittelet skal jeg drøfte tilnærmingene til klimaplanlegging i Voss og Hammerfest kommuner basert på funnene presentert i det tidligere kapitlet.

Analysefunnene viser at Voss kommune har et tydelig fokus på klima og bærekraft i sitt planverk. Voss har valgt å bruke 13 av de 17 bærekraftsmålene i kommuneplanen. Disse 13 er valgt ut på bakgrunn av hva kommunen mener de kan bidra mest med, eller etter hvilke mål som er mest aktuelt for dem. Voss har tilpasset klimapolitikken til den lokale konteksten, noe som Amundsen og Westskog (2018) og Westskog et al. (2022) har påpekt er en viktig faktor for å lykkes med å integrere klimapolitikken. Plansystemet er godt integrert med hverandre, til tross for at arealstrategien ikke er integrert i samfunnsdelen. Kommunen har erkjent

behovet for å få på plass arealstrategien og planlegger å inkludere arealstrategien ved neste revisjon. Det som ble lagt merke til var at kun klimaplanen tok opp arealnøytralitet. Når informantene i Voss kommune fikk spørsmål om arealnøytralitet svarte de at det er noe som må diskuteres hva det betyr for de gamle planene som kommunen har fra før av og de må diskutere hva det skal betyr når de reviderer samfunnsdelen og arealdelen. Men at grunnen for at de ikke henger sammen er fordi klimaplanen er ny. Dette viser en bevissthet om viktigheten av å harmonisere ulike planer for å oppnå helhetlig og effektiv planlegging. Basert på intervju med planavdelingen så er klimahensyn godt innarbeidet når de jobber med arealplanlegging. De har egne sjekkpunkter ved oppstart av reguleringsplaner, og har etter hvert fått innført flere punkter. Informanten utdyper at i arealplanleggingen sier de blant annet si noe om energiløsninger, forholdet til naturmangfoldsloven og forholdet til Vossaklima 2030 (klimaplanen). Klimaplanen har et vedlegg som diskuterer konsekvensene av klimahensynene for fremtidig arealplanlegging. En informant fra arbeidsgruppen til klimaplanen kommenterte også at alle politiske saksutredninger som utarbeides nå, gjennomgår en vurdering fra kommunedirektøren og i den sammenheng må det fylles ut tre bokser som gjelder økonomi, klima og miljø og folkehelse. De må altså ta stilling til disse tre temaene i saksutredninger. Det viser at de har institusjonalisert at miljøkonsekvenser skal vurderes i forbindelse med kommunale vedtak. Forskningsfunnene tyder på en institusjonell kontinuitet som strekker seg lenger enn valgperioden. Som Exter et al, (2014) påpeker så bør klimastrategier integreres på operativt nivå i forvaltningsplaner, sjekklister osv., slik at de blir innarbeidet i kortsiktige aktiviteter og oppfattet som en daglig «oppgave» (Exter et al. 2014). Det kan det se ut som at de har innarbeidet klimahensyn i den daglige aktiviteten i Voss kommune.

Funnene fra analysen av Hammerfest kommune viser at har en god kobling mellom samfunnsdelen og klimaplanen. Imidlertid viser analysen at det er en manglende harmonisering av resten av planverket. Mens samfunnsdelen, arealstrategi og klimaplanen reflekterer prinsipper om arealnøytralitet og restriktive prinsipper for inngrep i urørte områder, viser arealdelen en annen prioritering, spesielt knyttet til utvikling av akvakultur og inngrep i fjorder. De stiller heller ingen klimakrav i planprosessene selv om de skriver det i planene sine at de gjør det. Det er altså flere ganger de bryter med sine egne planer. Dermed understreker analysen behovet for en mer helhetlig tilnærming til planlegging og et tverrsektorielt samarbeid i klimaplanlegging, og viktigheten ved å være konsistent i plansystemet (Aarsæther, 2018).

Som diskutert tidligere er økonomiplanen et sentralt verktøy for å fastsette politiske prioriteringer og fordele økonomiske ressurser innenfor gitte rammer. Aarsæther (2018) fremhever behovet for en tett kobling mellom samfunnsdelen og økonomiplanen. En manglende kobling mellom disse elementene kan føre til at samfunnsdelen mister sin funksjon. Noen norske kommuner har derfor innført klimabudsjett for å synliggjøre kommunens prioriteringer og innsats for å nå klimamålene, både internt og eksternt (KS, 2021). Voss kommune har integrert klimatiltak i sin økonomiplan gjennom implementeringen av et klimabudsjett. Budsjettet er en del av den ordinære økonomiplanen og inneholder detaljerte opplysninger om innbyggernes klimafotavtrykk, framskrivninger og tiltak for å redusere utslippene. Hvert tiltak er nøye beskrevet med kostnader, ansvarsfordeling, kilde og forventet reduksjon i utlipp. Dette viser en tydelig forpliktelse fra kommunens side til å prioritere klima- og miljøtiltak på linje med andre sentrale områder i kommunens drift.

Hammerfest kommune har også implementert et klimabudsjett i økonomiplanen for å sikre oppnåelsen av utslippsmålene. Imidlertid erkjenner kommunen at det trolig ikke vil være egne økonomiske ressurser tilgjengelig for klimatiltak i nærmeste fremtid. Dette indikerer imidlertid en manglende harmonisering og koordinering mellom ulike deler av planverket. Til tross for manglende økonomiske ressurser har kommunen satt opp tiltak som ikke krever økonomiske ressurser, som gjennomgang av innkjøpspraksis, vektlegging av klima i dialog med næringslivet og planer for utfasing av fossile biler, og som også kan redusere klimagassutslipp. Selv om kommunedirektøren uttrykker at klimaplanen vil danne grunnlaget for handling i økonomiplanen, er det tydelig ikke en sammenheng mellom visjon og praksis.. Som påpekt av KS (2021), fungerer et klimabudsjett som et viktig kommunikasjonsverktøy både internt og eksternt. Det gir beslutningstakere og interessenter innsikt i de vedtatte tiltakene og kommunens aktive arbeid for å nå klimamålene. Imidlertid kommuniserer ikke Hammerfest kommune tydelig verken internt eller eksternt om deres arbeid med klimatiltak. Kommunen har satt av 200 000 kroner til klima- og miljøfondet som lag og foreninger kan søke på. I Bærum kommune bruker de klima- og miljøfondet til å finansiere tiltak i klimabudsjettet som de ikke klarer å finansiere innenfor egne budsjettammer. Selv om Bærum sitt fond er betydelig større enn Hammerfest kommunes, kan denne tilnærmingen være et nyttig alternativ når ressursene er begrenset.

Både Voss og Hammerfest kommune har uttrykket at klima ofte taper ved økonomiske hensyn. En kommune sa at det hadde vært enklere hvis klimaarbeid hadde vært lovpålagt,

fordi det er lett å kutte klimatiltak i budsjettet når økonomien er dårlig. Den andre kommunen mener selv de først og fremst har fokus på lovpålagte oppgaver, og at de ikke gjør så mye mer enn lovpålagte oppgaver. Begge kommunene mener at det lovverket ikke er presist nok og at det ikke kommer tydelig nok frem hva kommunene skal gjøre. Begge konkluderte med at det ville vært vanskeligere å nedprioritere klimaarbeidet hvis loven hadde satt strengere krav til dem. Plan- og bygningsloven som er kommunens rettslige ramme til å drive planlegging har ikke egne bestemmelser som fastsetter forpliktelser for å redusere klimagassutslipp. Likevel er det fastsatt i formålsparagrafen at loven skal fremme bærekraftig utvikling. Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning er også ganske åpent når det gjelder innhold i planene. De rettslige styringsmidlene kan dermed karakteriseres som myke virkemidler ifølge Westskog et al. (2016). Kommunene har stor grad av frihet til å kunne velge tilnærmingen til klimaplanlegging. De kan på den ene siden velge å forholde seg til kun lovpålagte oppgaver, og på den andre siden så har kommunene et stort handlingsrom når det gjelder å engasjere seg i klimaplanlegging gjennom de ulike styringsvirkemidlene Alber og Kern har presentert. Samtidig så tror jeg ikke at dersom klimaplanlegging integreres sterkere i lovgivninger vil være tilstrekkelig for å løse problemet. Det er mange andre viktige faktorer som også må være på plass som for eksempel kompetanse og politisk og administrativ vilje til å fremme og prioritere klimaarbeidet.

En annen observasjon fra dokumentanalysen er at Hammerfest og Voss har valgt ulike planer for klimaplanen. Klimaplanen til Hammerfest er klassifisert som en temaplan. Forskjellen mellom temaplaner og kommunedelplaner er at en klimaplan som er en kommunedelplan er forankret i plan- og bygningsloven, og må følge de formelle prosesskravene, mens en temaplan er ikke forankret i plan- og bygningsloven, og kan utarbeides raskere og gir kommunene større fleksibilitet når det gjelder prosessen og formatet. Imidlertid har temaplaner mindre forankring blant politikere, organisasjoner og innbyggere (Miljødirektoratet, 2019). I Hammerfest kommune har de vedtatt klimaplanen i kommunestyret selv om de har valgt å ha temaplan. Dermed er planen i praksis forankret hos politikerne og i organisasjonen, men funnene tyder på at den ikke er godt forankret hos noen av dem. I Voss kommune er klimaplanen en kommunedelplan. De har dermed fulgt prosesskravene i plan- og bygningsloven og hatt full medvirkning, og langt utenfor minimumskravet. I et intervju med informant i arbeidsgruppen ble det fortalt at de satt av 9 måneder til medvirkning og dette mener flere i kommunen er nøkkelen til at det er så stort engasjement både innad i kommunen, men også blant innbyggerne og næringslivet.

Miljødirektoratet skriver i veilederen om klima og energiplanlegging at kommuner også velge å integrere de i kommuneplanen. Ved å integrere klimaplanen i kommuneplanen vil skal tiltakene inngår i handlingsdel/økonomiplan, fordi kommuneplanen har høyere prioritet i kommunens planhierarki. Ved å ha klimaplanen som en del av samfunnsdelen ville det være enklere å sikre at blir tatt klimahensyn på lik linje med andre samfunnsmessige utfordringer og målsettinger. Imidlertid, selv om klimaplanen til Hammerfest kommune er hentet direkte fra kommuneplanens samfunnsdel, ser det fortsatt ikke ut til å være tilstrekkelig for å prioritere klimatiltakene i økonomiplanen.

Den statlige planretningslinjen for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning, som først ble innført i 2009 og revidert i 2018, pålegger kommunene å drive med klimaplanlegging. Mens den opprinnelige retningslinjen fra 2009 la vekt på kravet om at kommunene skulle integrere tiltak og virkemidler for å redusere klimagassutslipp direkte i sine kommune- eller delplaner, har den reviderte retningslinjen fra 2018 tatt et tydelig skritt videre. Den nye formuleringen i den reviderte retningslinjen understreker behovet for at kommunene og fylkeskommunene skal integrere tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser i sin overordnede planlegging. Dette representerer en markant endring i tilnærmingen, da det ikke lenger er et krav om å isolert inkludere klimatiltak i separate planer, men heller en forpliktelse til å integrere dem i all overordnet planlegging. Og som vi har sett så er plansystemet konsist og har en hierarkisk oppbygning (Aarsæther, 2018). Ved å plassere klimaspørsmål i overordnede planer kan føre til en sterkere forankring både hos politikerne og hos organisasjon. Selv om det kan være en viss uoverensstemmelse mellom Miljødirektoratets veileder og den statlige planretningslinjen, er det viktig å merke seg at begge legger vekt på behovet for å integrere klimaplanlegging i kommunale planer på en eller annen måte.

Forskningsfunn fra Voss kommune viser at de har engasjert kommuneorganisasjonen bredt i klimaplanleggingen. Et bredt engasjement er en viktig faktor for å sikre god klimaplanlegging ifølge Westskog et al (2022). Det vises godt når en ser hvordan kommunen jobbet med klimaplanen. For å sikre at arbeidet med klimaplanen var forankret i hele kommuneorganisasjonen hadde kommune engasjerte utvalget for klima og miljø, kommunedirektøren sin ledergruppe, et klimateam, en intern referansegruppe med representanter fra alle tjenesteområder, og kommunen hadde også en ekstern referansegruppe som var aktører utenfor kommuneorganisasjonen. Voss har ikke en egen klima- og miljøavdeling.

Klima- og miljørådgiveren er plassert i staben til kommunedirektøren på Voss, noe som kan antyde at klimahensyn anses som viktig og integrert i kommunens overordnede beslutningsprosesser. I Hammerfest har det blitt gjennomført en omorganisering av klima- og miljørådgivernes plassering. Tidligere var de lokalisert på plan- og utviklingsavdelingen, men de er nå sammen med næring og landbruk. Omorganiseringen er gjort for å legge større vekt på miljøaspekter i næringspolitikken. Hensikten med denne omorganiseringen var å øke fokuset på miljøaspekter innenfor næringspolitikken. Likevel har noen informanter gitt uttrykk for tvil om hvorvidt denne omorganiseringen har nådd sin hensikt. En av informantene påpekte at når miljø- og nærings saker behandles i samme avdeling, vil det oppstå utfordringer når det gjelder hvilken del av miljø og næring som blir vektlagt i nærings søknader. Videre ble det bemerket at næringsutvikling ofte fokuserer på å skape arbeidsplasser og fremme økonomisk vekst, noe som kan innebære at miljøhensynet ikke alltid prioriteres like høyt. Det reises dermed spørsmål om hvorvidt omorganiseringen har gitt de ønskede resultatene i henhold til formålet.

Funnene fra Voss kommune indikerer en betydelig grad av eierskap og institusjonalisering av klimaarbeidet i organisasjonen. Observasjonen av informantenes referanse til slagordet "å tenke klima og miljø i alt vi gjør" tyder på en utbredt aksept og forankring av klimahensyn i kommunens kultur og praksis. Videre observeres de blant annet at klimaarbeidet er en prioritert agenda for politisk ledelse. Denne bevisstheten og engasjementet fra politikere og ansatte indikerer en høy grad av eierskap og forpliktelse til klimaplanleggingen i Voss kommune. I kontrast viser funnene fra Hammerfest kommune en utfordring knyttet til eierskapet til klimaarbeidet. En manglende ressursfordeling til klimaplanen kan antyde et lavere nivå av eierskap og forpliktelse til klimaplanleggingen. Informantenes ønske om en sterkere rolle av kommuneledelsens rolle og behovet for sterkere involvering indikerer også en oppfatning av at klimaarbeidet ikke er tilstrekkelig forankret i hele organisasjonen.

Et annet forskningsfunn viser forskjell mellom Voss og Hammerfest kommuner når det gjelder i rollen som tilrettelegger og bruken av nettverksbygging og samarbeid. Tidligere forskning på nettverksbygging (Hanssen, Hofstad og Hisdal 2018, Kasa 2012; Westskog et al. 2022; Amundsen og Westskog 2018) viser at nettverk fungerer godt i klimaplanlegging. Mens Voss har etablert flere nettverkssamarbeid på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå, ser det ut til at Hammerfest kommune ikke aktivt deltar i slike nettverk. Dette antyder at Hammerfest mangler muligheten til å dra nytte av kunnskapsdeling, inspirasjon og utvikling av nye

strategier og tiltak som ofte oppstår gjennom slike nettverkssamarbeid. Dermed peker dette funnet på et område hvor Hammerfest kommune kan ha et forbedringspotensial for å bedre håndtere klimarelaterte utfordringer.

Samlet sett viser sammenligningen av Voss og Hammerfest kommuner at Voss har en mer omfattende tilnærming til klimaplanlegging. Dette reflekteres i en sterkere vektlegging av bruk av ulike styringsverktøyene og en mer helhetlig integrasjon av klimahensyn i planleggingsprosessene. Gjennom et konsist plansystem, lokal kontekst, institusjonalisering og et bredt engasjement fra hele kommuneorganisasjonen viser Voss kommune et forpliktende engasjement i klimaplanlegging. Imidlertid viser funnene at Hammerfest kommune ikke har et konsist plansystem og de utnytter heller ikke alle kategoriene i klimastyring.

8 Konklusjon

Gjennom en komparativ casestudie av Voss og Hammerfest kommune har jeg har undersøkt hvordan to norske kommuner integrerer klimahensyn i kommunale planer og i virksomhetene. Formålet med oppgaven var å se helhetlig på planhierarkiet og planverket helt ned til økonomiplan. Jeg har ikke sett på detaljplanlegging som byggesaker og dispensasjoner for å se om tiltakene og prinsippene skjedde i praksis. Ved å anvende Alber og Kerns fire styringsverktøy har jeg analysert og sammenlignet integrasjonen av klimaplanlegging med utgangspunkt i denne problemstillingen:

Hvordan integreres klimahensyn i kommunale planer og virksomhet?

Med forbehold om at jeg ikke har sett på de nederste plannivåene så vil jeg fremheve at Voss har et helhetlig og konsistent plansystem, de har institusjonalisert klimaarbeidet både innad i kommunen, men også ut til innbyggere og andre samfunnsaktører. Som sagt innledningsvis så er det i dag varierende grad av integrering av klimaplanlegging i kommuners planlegging (NOU 2023:25). Klimautfordringer er et gjenstridig problem, og det vil derfor kunne kreve en bevisst prioritering og et aktivt politisk valg i kommunene for at de skal kunne ta en ledende rolle i å nå Norges klimamål (Wang et al. 2018, s. 79). Kommunene er sentrale i både planleggingen og gjennomføringen av klimatiltak, men på grunn av de store forskjellene mellom kommunene som geografi, størrelse, demografi og næringsstruktur gir det kommunene ulike utgangspunkter til å kunne omstille seg. Noen har større ressurser og mer kompetanse enn andre kommuner og det vil gi ulike utgangspunkter til å omstille seg. Sammenlignet med Voss så viser resultatene at Hammerfest kommune har et betydelig forbedringspotensial når det gjelder å ha et konsist plansystem. NOU 2023:23 påpeker at erfaringer fra en kommune kan gi verdifull kunnskap som andre kommuner kan dra nytte av, og derfor er det å dele gjennom god dialog med både mellom statlige og lokale aktører og mellom kommuner og fylkeskommuner viktig. Som vi ser så er Voss med i mange nettverk og samarbeider noe som gjør at de kan få verdifull erfaring og kunnskaper.

Samlet sett indikerer studien at klimaplanlegging krever bred forankring i hele organisasjonen, institusjonalisering av klimaarbeid, tilpasning av politikken til lokal kontekst og nettverkssamarbeid er viktige faktorer for lokal klimapolitikk. Mine funn støtter tidligere

forskning (Westskog et al., 2022; Amundsen og Westskog, 2018; Hanssen, Hofstad og Hisdal, 2015).

Denne konklusjonen er basert på operasjonalisering av integrasjon gjennom fire forskningsspørsmål og ved å se på de fire styringsverktøyene til Alber og Kern:

A Er klimaplanens prinsipper integrert i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel og er disse planene harmonisert?

B Reflekteres klimaplanens tiltak i kommunens budsjett?

C Er klimaplanens prinsipper integrert i kommunens organisering og samarbeid internt?

D Det er eierskap til klimaarbeidet i organisasjonen

Som både Exter et al. 2015 og Westskog et al. 2018 har erfart er det en betydelig forskjell mellom visjoner og mål, og den faktiske praksisen og gjennomføringsevnen på lokalt nivå. I videre forskning hadde det vært interessant å se hva som blir gjort i praksis i begge kommunene.

9 Kilder

- Aarsæther, N. og Jakobsen K, K. (2018). Planlegging på kommune-nivå: Rammer og ambisjoner. I N. Aarsæther, E. Falleth, R. Kristiansen og T. Nyseth (Red), *Plan og samfunn: System, praksis, teori* (s. 44-67). Cappelen damm akademisk
- Alber, G. Og Kern, K. (2009). *Governing climate change in cities: modes of urban climate governance in multi-level systems*. In *The international conference on Competitive Cities and Climate Change, Milan, Italy, 9-10 October, 2009* (pp. 171-196)
- Amundsen, H. Og Westskog, H. (2018). Omstilling til lavutslippssamfunnet: Hvordan kan kommunene bidra?. I H. Haarstad og G. Rusten (Red), *Grønn omstilling – norske veivalg* (115-126). Universitetsforlaget
- Asdal, K., og Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse: En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen damm akademisk.
- Distriktssenteret. *Handlings- og økonomiplan*
<https://www.enkelplanlegging.no/veiledere/handlings-og-okonomiplan>
- Exter, R., Lenhart, J., & Kern, K. (2015). *Governing climate change in Dutch cities: anchoring local climate strategies in organisation, policy, and practical implementation*. *Local Environment*, 20(9), 1062-1080.
<https://doi.org/10.1080/13549839.2014.892919>
- FN. (2023). *Parisavtalen* <https://fn.no/avtaler/miljoe-og-klima/parisavtalen>
- Falleth, E. Og Holsen, T. (2018). Introduksjon til norsk planlegging: Fysisk -økonomisk planlegging. I N. Aarsæther, E. Falleth, R. Kristiansen og T. Nyseth (Red), *Plan og samfunn: System, praksis, teori* (s. 27-42). Cappelen damm akademisk
- Fallet, E. og Sagerlie I-L. (2018). Kommunal arealplanlegging. I N. Aarsæther, E. Falleth, R. Kristiansen og T. Nyseth (Red), *Plan og samfunn: System, praksis, teori* (s. 69-85). Cappelen damm akademisk
- Hammerfest kommune. (2023). Saksfremlegg
<https://innsyn.acosky.no/hammerfest/prod/mote/wfdocument.ashx?journalpostid=1100071712&dokid=140930&versjon=15&variant=A&>
- Hammerfest kommune. (2022). *Kommuneplanens arealdel for Hammerfest 2022-2034 Bestemmelser og retningslinjer*.
<https://plnstoragejbyz5.blob.core.windows.net/hammerfest5406/20170003/Dokumenter/Planbestemmelser%2021.06.22.pdf?sv=2023-11-03&se=2024-05->

[12T21%3A19%3A08Z&sr=b&sp=r&sig=3nAkvf9XJF05Nh01opF6Y%2FrTYqHs5fQVJHs78Zdu4S4%3D](https://pub.framsikt.net/plan/hammerfest/plan-3d236225-b2c9-41f5-a630-a5110c1eeb4e#/)

Hammerfest kommune. (2021). *Kommuneplanens samfunnsdel for Hammerfest kommune 2021- 2032*. <https://pub.framsikt.net/plan/hammerfest/plan-3d236225-b2c9-41f5-a630-a5110c1eeb4e#/>

Hammerfest kommune. (2022). *Klima- og miljøplan*
<https://pub.framsikt.net/plan/hammerfest/plan-d47149d1-b9ca-4ecb-ade3-4a223196381f-25445/#/home>

Hammerfest kommune.(2022). *Kommuneplanens arealdel planbeskrivelse*
<https://plnstoragejbyz5.blob.core.windows.net/hammerfest5603/20170003/Dokumenter/Planbeskrivelse%20KPA%202022-2032%20.pdf?sv=2023-11-03&se=2024-04-29T22%3A26%3A37Z&sr=b&sp=r&sig=by9p%2F3KtsOYMWMKK%2BKW99rgJSzusrzTEeiKMuEjdcZ8%3D>

Hammerfest kommune. (2022). *Kommuneplanens arealdel for Hammerfest 2022-2034 Bestemmelser og retningslinjer*
<https://plnstoragejbyz5.blob.core.windows.net/hammerfest5603/20170003/Dokumenter/Planbestemmelser%20KPA%202022-2032%20.pdf?sv=2023-11-03&se=2024-05-02T21%3A14%3A39Z&sr=b&sp=r&sig=%2Borex1Aiuo2WxT7toYcAflHQ00cSCGCndKCedAobSLE%3D>

Hammerfest kommune. (2022). *Saksfremlegg*.
<https://innsyn.acosky.no/hammerfest/prod/mote/wfdocument.ashx?journalpostid=1100033932&dokid=67389&versjon=11&variant=A>

Hammerfest kommune. (2020). *Planstrategi 2020-2023 og planprogram for kommuneplanens samfunnsdel 2021-2032*. https://hammerfest.kommune.no/_f/p1/i04afd898-4014-437c-98b8-054a6c724a85/planstrategi-og-planprogram-vedtatt.pdf

Hanssen, G og Hofstad, G. (2020). Climate Leadership: Developing Innovative Strategic Tools to Improve the Partnership Mode of Planning. I A. Hagen og U. Higdem (Red), *Innovation in Public Planning: Calculate, Communicate and Innovate* (s. 131-149). Palgrave macmillan <https://doi.org/10.1007/978-3-030-46136-2>

Hanssen, S, G.(2018). Kommuneplanens arealdel. I N. Aarsæther og G, S. Hanssen (Red), *Plan- og bygningsloven – fungerer loven etter intensjonene?* (s.173-190). Universitetsforlaget

- Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (2018). Behov for en bro mellom kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. I G, S, Hanssen og N. Aarsæther (Red), *Plan- og bygningsloven – en lov for vår tid* (s. 123-143). Universitetsforlaget
- Holth, F., & Winge, N. K. (2019). Plan-og bygningsrett. 2. utgave. Universitetsforlaget
- Miljødirektoratet.(2020). *Klimakur 2030: Tiltak og virkemidler mot 2030*
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1625/m1625.pdf>
- Klimaloven. (2017). *Lov om klimamål* (LOV-2017-06-16-60). Lovdata. §§3, 4.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-60>
- Klima- og miljødepartementet. (2022). *Regjeringas klimastatus- og plan*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/fad4e2d774cf45ac8ad0e8cbb1ea093f/no/pdfs/kld_regjeringas_klimastatus_og_plan.pdf
- KS. (2021). Hva er et klimabudsjett?
<https://www.ks.no/fagomrader/samfunnsutvikling/klima/veileder-for-klimabudsjett/hva-er-et-klimabudsjett/>
- Miljødirektoratet. (2020). *Klimakur 2030*.
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1625/m1625.pdf>
- Kommuneloven. (2018). Lov om kommuner og fylkeskommuner (LOV-2018-06-22-83). Lovdata <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2018-06-22-83>
- Miljødirektoratet. (2022) *Hovedfunn i tredje del i sjette hovedrapport*.
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/fns-klimapanel-ipcc/dette-sier-fns-klimapanel/sjette-hovedrapport/hovedfunn-tredje-del-sjette-hovedrapport/>
- Miljødirektoratet. (2019). *Veileder: Klima- og energiplanlegging*.
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klima-og-energiplanlegging/hvordan-organisere-klima--og-energiplanlegging/>
- NOU 2023: 25. (2023). *Omstilling til lavutslipp: Veivalg for klimapolitikken mot 2050*. Klima- og miljødepartementet
- NOU 2003: 14. (2003). *Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II*. Miljøverndepartementet
- Kommunal og distriksdepartementet (2022). *Verktøy for reduksjon av klimagassutslipp i planlegging etter plan- og bygningsloven – Status, praktisering, forslag til forbedring*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/08c0ded9b260431db60276f0919956b1/verktoy-for-reduksjon-av-klimagassutslipp-i-planlegging-etter-plan-og-bygningsloven-pdf.pdf>

KS. (u.å). *Ledelse i en politisk styrt organisasjon.*

<https://www.ks.no/fagomrader/arbeidsgiverpolitikk/ledelse-og-organisering/ny-som-leder/ledelse-i-en-politisk-styrt-organisasjon/>

Plan- og bygningsloven (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=pbl>

Regjeringen. (2023). Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20232027/id2985764/?ch=1>

Regjeringen. (2022). *Kommuneplanens arealdel*. Kommunal- og distriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/135bf8fa9f264d7b86700a7711863578/no/pdfs/h-2481-b-kommuneplanens-arealdel.pdf>

Regjeringen. (2022). *Verktøy for reduksjon av klimagassutslipp i planlegging etter plan- og bygningsloven.* <https://www.regjeringen.no/contentassets/08c0ded9b260431db60276f0919956b1/verktoy-for-reduksjon-av-klimagassutslipp-i-planlegging-etter-plan-og-bygningsloven-pdf.pdf>

Regjeringen. (2014). Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Statlige-planretningslinjer-for-samordnet-bolig--areal--og-transportplanlegging/id2001539/>

Skilbrei, M. (2020). *Kvalitative metoder. Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. 2. utg. Fagbokforlaget

Statsforvalteren.(u.å) *Gode råd: Kommunal planstrategi og rullerende kommune- planlegging i Nordland.* <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-nordland/dokument-fmno/plan-og-bygg/plan--og-bygningsloven/gode-rad---kommunal-planstrategi-og-rullerende-kommuneplanlegging-i-nordland.pdf>

Statistisk sentralbyrå. (2023). *Kommunefakta: Hammerfest* <https://www.ssb.no/kommunefakta/hammerfest-hammerfeasta>

Statistisk sentralbyrå. (2023). *Kommunefakta: Voss* <https://www.ssb.no/kommunefakta/voss>

- Stockholm resilience. (2016). *The sdgs wedding cake*
<https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-the-sdgs-wedding-cake.html>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder*. 5. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Voss kommune. (2023). *Årsbudsjett 2023 og økonomiplan 2023-2026*.
https://pub.framsikt.net/2023/voss/bm-2023-vedteke_arsbudsjett_2023_og_ekonomiplan_2023-2026/#/generic/summary/climatesummary
- Voss kommune. (2022). *Vossaklima 2030*. https://voss.herad.no/_f/p1/i55d584e0-e109-428e-9f0b-f59aba53c7fc/191122_vossaklima2030_endeleg.pdf
- Voss kommune. (2020). *Voss Herad 2020-2032 kommuneplanen sin arealdel føresegner*
https://voss.herad.no/_f/p1/iebaad154-728f-4f0f-bd5e-501aaf5936e2/foresegner-arealdel-2020-2032_revidert-280520.pdf
- Voss kommune. (2020). *Planstrategi*. https://voss.herad.no/_f/p1/ic85a356f-7a15-42b9-b8f1-50cd0cea75d2/utkast-planstrategi-voss-herad-2020-2023.pdf
- Voss kommune. (2020). *Kommuneplanens samfunnsdel*.
https://voss.herad.no/_f/p1/id189f2c8-b571-423d-9513-ea95392ff13a/kommuneplanen-sin-samfunnsdel-voss-herad-2020-2032.pdf
- Voss kommune. (2020). *Kommuneplanen sin arealdel planomtale*.
https://voss.herad.no/_f/p1/i4aac319d-583c-44bf-96db-43eacc4d997f/planomtale-arealdel-2020-2032_revidert-170920.pdf
- Wang, L., Westskog, H., Selvig, E., Mygland, R., & Amundsen, H. (2016). *Kortreist kvalitet. Hva betyr omstilling til et lavutslippssamfunn for kommunesektoren?* <https://www.kortreistkvalitet.no/wp-content/uploads/2019/01/kortreist-kvalitetv6.pdf>
- Westskog, H., Aarsæther, N., Hovelsrud, G. K., Amundsen, H., West, J. J., & Dale, R. F. (2022). *The transformative potential of local-level planning and climate policies. Case studies from Norwegian municipalities*. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 2033457. DOI: 10.1080/23311886.2022.2033457
- Westskog, H., Selvig, E., Aall, C., Amundsen, H. og Jensen, E.S. (2018). *Potensial og barrierer for kommunale klimatiltak*. Oslo: Miljødirektoratet/ Cicero, Civitas, Vestlandsforskning <https://pub.cicero.oslo.no/cicero-xmlui/bitstream/handle/11250/2495875/Report%202018%2003%2025%2004%2018%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vedlegg

Intervjuguide

Hvilken tilknytning har du til arbeidet med klimaplanen?

Hvor mange jobber med klima og miljø i kommunen?

Hvilken kompetanse har kommunen innenfor klima?

Hvor stort fokus er det på klima og miljø i kommunen og i den kommunale planleggingen?

Kan du kort forklare hvordan dere jobber med reduksjon av klimagasser, og mot et lavutslippssamfunn?

Hvordan opplever du at samfunnsdelen og arealdelen henger sammen på området med klimaplanen og økonomiplanen?

Er klimaplanen en kommunedelplan eller en tematisk plan?

Hvem har vært involvert i planarbeidet med klimaplanen?

Hvordan har kommunen koordinert og samarbeidet på tvers av ulike avdelinger eller sektorer for å implementere klimaplanen?

Det at klimaplanen er fra 2022, vil det påvirke en revidering av de andre planene?

Hvordan prioriteres klimaarbeidet i forhold til andre politiske og økonomiske hensyn i kommunen?

Hvordan prioriterer kommunen ressurser til klimaarbeidet, og hvilke økonomiske virkemidler benyttes?

Hvordan måler kommunen fremgangen og effekten av sine klimatiltak?

Nettverkssamarbeid

Samarbeider kommunen med andre aktører, som nabokommuner, regionale eller nasjonale myndigheter for å oppnå klimamålene?

Hvordan involverer kommunen lokale interessenter, innbyggere og næringsliv i klimaarbeidet?

Har deres kommune deltatt i ulike nettverk eller samarbeidsinitiativer knyttet til klimaarbeidet?

- Hvorfor/ hvorfor ikke
- Hvilke nettverk er dere en del av?
- Hvordan ble dere en del av nettverket?
- Hva har vært effekten av dette samarbeidet? Hvordan bidrar samarbeidet i arbeidet med klimaplanen?

Politiske spørsmål

Planer skal være politikernes verktøy til å gjennomføre politikk, opplever dere at politikerne støtter opp under planhierarkiet deres?

- Har klimaplanlegging støtte hos politikerne?
- Er politisk og administrativ ledelse enig om retningen kommunen skal ha innenfor klima?
- Hvordan har prosessen vært med å vedta klimaplanen?
- Hvordan vil politikerne sikre at klimaplanen blir integrert i kommuneplanens samfunns- og arealdeler?
- Hvordan vil politikerne sikre langsiktig forpliktelse og ressurser til klimaarbeidet til tross for eventuelle endringer i politisk ledelse?

Vil det være hensiktsmessig å presisere klimaansvar i lovverket?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway